

Sociální zabezpečení osob migrujících v rámci Evropské unie

.....

Úvodní text vztahující se k základním předpisům

- NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY (ES) č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení

a

- NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY (ES) č. 987/2009, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení č. 883/2004

Zpracoval

***Oddělení koordinace sociálního zabezpečení
Ministerstva práce a sociálních věcí***

OBSAH

ÚVODNÍ SLOVO	3
HISTORIE KOORDINACE V MEZINÁRODNÍM VÝVOJI.....	4
ZÁKLAD KOORDINACE V EU	4
ČTYŘI PRINCIPY KOORDINACE.....	6
I. Rovnost nakládání.....	6
II. Aplikace právního řádu jediného státu	7
III. Sčítání dob pojištění	9
IV. Zachování nabytých práv (výplata dávek do ciziny, export dávek)	9
Věcný rozsah koordinace - zahrnuté systémy.....	10
ZVLÁŠTNÍ ÚPRAVA	15
V JEDNOTLIVÝCH OBLASTECH SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ.....	15
NEMOC A MATEŘSTVÍ.....	16
Dávky dlouhodobé péče	21
DÁVKY V INVALIDITĚ	22
STAROBNÍ A POZŮSTALOSTNÍ DŮCHODY	26
Pravidla pro zápočet dob péče o dítě.....	29
PRACOVNÍ ÚRAZY A NEMOCI Z POVOLÁNÍ.....	30
POHŘEBNÉ.....	32
NEZAMĚŠTNANOST	32
PŘEDDŮCHODOVÉ DÁVKY	36
RODINNÉ DÁVKY.....	36
Předpoklady koordinace v praxi.....	42
Řídící a poradenské orgány Společenství.....	43
Poskytování informací.....	45
Závěr.....	46

ÚVODNÍ SLOVO

Když byla v roce 1998 v počtu 2 tisíc výtisků vydána první publikace o sociálním zabezpečení migrujících pracovníků v EU, stala se takřka okamžitě nedostatkovým zbožím. Ne každý měl přitom přístup k Internetu a tak ani převedení textů do elektronické podoby na stránkách MPSV situaci mnoho nezlepšilo. Navíc řada z nás dává dosud přednost papírové formě dokumentů, což je v mnoha případech přehlednější a praktičtější. To byl také hlavní důvod, proč podobná tištěná forma byla zvolena v roce 2002 při přípravě na vstup do EU a rovněž nynějšího vydání této publikace obsahující nová nařízení vstupující v platnost v roce 2010.

Hlavní náplní této publikace jsou **úplné texty Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) 883/2004 a 987/2009 a příloh k nim**. Původním záměrem bylo nahradit původní nařízení (EHS) č. 1408/71 a 574/72 podstatně jednodušší úpravou, které by reflektovala jak vývoj v oblasti koordinace systémů sociálního zabezpečení, tak i klíčové rozsudky Evropského soudního dvora. Realita je taková, že současná právní úprava mnoho proklamovaných zjednodušení nezaznamenala, alespoň co se týká „přátelskosti“ textu pro čtenáře. V oblasti pravidel se tvůrci sice snažili dodržet záměr jistých drobných zjednodušení, ale jelikož záměrem bylo zároveň postihnout a ošetřit co možná největší množství potenciálních situací, je výsledný text složitý zhruba stejně, jako jeho předchůdce.

Pro úplnost byla do publikace zahrnuta i **rozhodnutí a doporučení Správní komise**, která hrají při výkladu nařízení velmi důležitou roli. Ideálně by mohla knížka obsahovat ještě relevantní rozhodnutí ESD, která jsou nezbytná pro správnou aplikaci těchto předpisů. Vzhledem k jejich velkému množství a limitovanému prostoru, který zde máme a skutečnosti, že na poli rozsudků ESD dochází k neustálým změnám, jsme se však nakonec rozhodli je do publikace nevložit a odkázat čtenáře na v současnosti dostatečné internetové zdroje.

Internetové zdroje:

Evropská komise: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=26>

FreSso: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1097&langId=en>

Ministerstvo práce a sociálních věcí: www.mpsv.cz

HISTORIE KOORDINACE V MEZINÁRODNÍM VÝVOJI

Podobně jako existují samostatné státy, byly v jejich rámci vytvořeny samostatné systémy sociálního zabezpečení vycházející z historických odlišností, potřeb a možností té které země. Přes jistou podobnost a vzájemné ovlivňování se tyto systémy od sebe více či méně odlišují.

Jednotlivé státy si začaly brzy uvědomovat potíže, které způsobovaly rozdílné autonomní sociální systémy, a pokoušely se je řešit. A to jednak cestou určitého sjednocování svých systémů, nebo přesněji zavedením určitých společných standardů do národních právních předpisů, a jednak cestou vzájemného provázání existujících národních soustav.

Přes jisté úspěchy dosažené při sjednocování podmínek obsažených v různých národních systémech sociálního zabezpečení je dosažení jejich plné harmonizace otázkou zatím nedohledné budoucnosti. Avšak jejich vzájemné provázání, a v tomto případě hovoříme o koordinaci, je realita, jejíž počátky se datují mnoho desítek let zpátky. Prvotní koordinaci mezi dvěma státy na základě jednotlivých bilaterálních smluv brzy doplnila a povýšila mnohostranná koordinace mezi více státy, jež nejvyššího stupně na evropském kontinentě dosáhla v rámci Evropské unie.

ZÁKLAD KOORDINACE V EU

Vnitřní trh EU je definován článkem 26 Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie – "Lisabonská smlouva" (dříve článkem 14 Smlouvy o ES) jako oblast bez vnitřních hranic, ve které je zajištěn volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu.

Svoboda pohybu osob, která je pro koordinaci sociálního zabezpečení rozhodující, vychází z článku 45 Lisabonské smlouvy (dřívějšího článku 39 Smlouvy o ES, resp. článku 48 Římské smlouvy o založení EHS) Ty přiznávají občanům členských států právo pracovat kdekoli v rámci Společenství.

Uvedené právo by však bylo vážně omezeno, pokud by nebyly překlenuty rozdíly v systémech sociálního zabezpečení jednotlivých států. Proto ve všech zmíněných smlouvách (v čl. 51 o založení EHS, čl. 42 Smlouvy o ES a čl. 48 Lisabonské smlouvy) označovaných též jako tzv. „primární právo“ byl zakotven úkol přijmout taková opatření, která jsou nezbytná pro zajištění svobodného pohybu pracovníků.

Na základě tohoto úkolu přijala Rada EHS resp. později Rada ES a nakonec Rada ES spolu s Evropským Parlamentem v průběhu následujících téměř 60 let ve formě tzv. „sekundární legislativy“ několik nařízení. To poslední, které vychází z předchozích a nahrazuje je, se označuje jako **Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení** (dále v textu nazývané jen jako „Nařízení“ nebo „Základní Nařízení“). Po náročných jednáních, kterých se již narozdíl od rozhovorů o základním nařízení účastnilo i deset resp. dvanáct¹ nově přijatých států, **byl v roce 2009 přijat též prováděcí předpis k uvedenému Nařízení pod označením Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 987/2009** (dále v textu někdy nazývané jen jako „Prováděcí

¹ V roce 2004 vstoupily do EU tyto státy: Česká republika, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko, Slovinsko, Kypr a Malta. V roce 2007 pak přibyl Bulharsko a Rumunsko.

Nařízení“). **Obě nařízení vstoupí v platnost společně dne 1. května 2009 a nahradí tak nařízení 1408/71 a 574/72².**

Tato dvě uvedená Nařízení představují základní, přímo závazné a nad národní právní předpisy postavené předpisy Společenství koordinující systémy sociálního zabezpečení všech členských států.

Ačkoli odborníci a kritici mohou namítat, že v případě EU se nejedná o mezinárodní úmluvy v pravém slova smyslu, je jejich smysl, charakter, obsah i dopady v zásadě stejné.

Místo a funkci koordinačních pravidel v rámci Evropské unie znázorňuje následující schéma:

4 základní svobody:

volný pohyb zboží

volný pohyb služeb

volný pohyb kapitálu

volný pohyb osob →

uznávání kvalifikací

právo na pobyt

evropské občanství

víza

volný pohyb pracovníků

koordinace sociálního zabezpečení migrujících osob

**Nařízení EP a Rady (ES)
č. 883/2004 a 987/2009**

Smysl

Smyslem Nařízení je zajistit, aby migrující osoba zaměstnaná ve více zemích neztratila své nároky na sociální dávky z důvodu jiného občanství, bydliště, či proto, že v žádné z nich nespĺnila potřebnou dobu pojištění stanovenou předpisy té které země. Jde o nároky bezprostředně související s právem občanů na svobodný pohyb.

Koordinační charakter

Nařízení ES se omezují pouze na koordinaci existujících národních sociálních systémů bez toho, že by hlouběji zasahovaly do jejich podstaty. Podobné instrumenty jako Nařízení byly však ve formě mezinárodních mnohostranných úmluv přijaty i v rámci jiných organizací, například v Radě Evropy či na půdě Mezinárodní organizaci práce. S výhradou, že někdy zakotvují pouze některý ze základních koordinačních principů, jsou si obsahově velice podobné. Nařízení EU však charakterizuje jejich bezprostřední závaznost a prioritní uplatnění v rámci EU před ostatními předpisy. Následující tabulka slouží jen pro ukázkou některých platných koordinačních nástrojů

² V době vydání této publikace je stále nejisté, zda toto nahrazení bude úplné, či zda přece jen zůstanou nařízení 1408/71 a 574/72 po určitou dobu účinná pro příslušníky třetích zemí (viz níže).

<i>organizace</i>	<u>Rada Evropy</u>	<u>M O P</u>	<u>Evropská unie</u>
<i>typ dokumentu</i>			
<u>komplexní</u> (zahrnují všechny principy a dávky věcného rozsahu smluv)	Evropská úmluva o sociálním zabezpečení (č.78)	Úmluva č.157 o zřízení mezinárodního systému pro zachování práv v sociálním zabezpečení	Nařízení EP a Rady ES č 883/04 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení a prováděcí nařízení č. 987/09
<u>omezený</u> (soustřeďují se pouze na princip rovného zacházení)	Evropské prozatímní dohody o sociálním zabezpečení č. 12 a 13	Úmluva č.118 o rovném nakládání s cizinci jako s vlastními občany v sociálním zabezpečení	

Od mezinárodních instrumentů v sociální oblasti koordinujících různé systémy je třeba striktně odlišit ty mnohostranné úmluvy, které přímo stanoví požadavky na obsah i úroveň sociálního zabezpečení v jednotlivých zemích (tzv. „standard setting instruments“) - např. Evropský sociální zákoník, Úmluva MOP č. 102 o sociálním zabezpečení, minimální norma, dále úmluvy MOP č. 128 a 130, ale v podstatě i Evropská sociální charta resp. její revidovaná podoba.

ČTYŘI PRINCIPY KOORDINACE

I. Rovnost nakládání

Migrující osoba se může setkat s tím, že předpisy o sociálním pojištění hostitelské země zahrnují pravidla, ze kterých vyplývá diskriminace z důvodů státní příslušnosti. (Taková diskriminace může například spočívat v kvalifikačních podmínkách pro vstup do sociálního systému nebo v podmínkách pro poskytování dávek.)

Jedním z pilířů celého práva ES je základní princip, který zakazuje veškerou diskriminaci z důvodů státní příslušnosti (článek 12 Smlouvy o ES, resp. čl. 18 Lisabonské smlouvy).

Princip rovného zacházení byl široce precedenčně interpretován Evropským soudním dvorem jakožto zakazující nejen formy otevřené (přímé) diskriminace z důvodů státní příslušnosti, ale i skryté (nepřímé) formy diskriminace – pravidla navenek neutrální, nicméně prakticky znevýhodňující občany jiných států.

Ve vztahu k sociálnímu zabezpečení je princip rovného nakládání/stejného zacházení výslovně uveden v článku 4 Nařízení č. 883/04, který stanoví, že osoby, na které se vztahují ustanovení Nařízení, podléhají stejným povinnostem a užívají stejných výhod podle legislativy členského státu jako státní příslušníci dotyčného státu.

Pokud tedy národní právní předpisy členských států EU o sociálním zabezpečení (a týká se to všech předpisů vztahujících se k danému odvětví, včetně například účasti osob na pojištění) zakotvují odlišnou úpravu platnou pro cizince, nebude tato platit pro osoby kryté komunitárním právem. S těmito „cizinci“ musí být zacházeno stejně jako s vlastními občany.

Pouze ve zcela výjimečných případech Nařízení 883/04 rovnost nakládání s občany ostatních členských států nezakládá. Jde například o právo vykonávat funkce v orgánech sociálního zabezpečení nebo požívat některých výhod plynoucích z vybraných sociálních smluv, které platí spolu s Nařízením, případně může samo nařízení omezit svou platnost tím, že ze své působnosti určité dávky vyloučí. V prvním z uvedených případů však diskriminaci z důvodu občanství mohou vyloučit jiné předpisy platné ve Společenství. (Evropské právo je třeba vnímat jako celek; vzájemnou provázanost předpisů EU je možno názorně dokumentovat na typické sociální dávce, jako je „porodné“. Přestože Nařízení 883/04 umožňuje její vyloučení z koordinace, vzhledem k Nařízením 1612/68 to ještě neznamená, že bude poskytována výlučně jen za podmínek stanovených národními zákony.)

Pod princip "rovného nakládání" můžeme podřadit jeden relativně nový princip vyplývající z judikátů Evropského soudního dvora, případně jej označit jako samostatný "Princip rovného nakládání s dávkami, příjmy, skutečnostmi nebo událostmi", neboli "**princip asimilace faktů**". Narozdíl od obecné zásady stejného zacházení s občany členských států se pod tímto principem rozumí především přisouzení stejných účinků dávkám poskytovaných jiným státem či skutečnostem nastalých v jiném státě tak, jako by byly tyto dávky poskytovány či události nastaly na území dotčeného členského státu.

Princip asimilace faktů teprve dostává svou konkrétní podobu a snaha o jeho přesné vymezení se tedy dnes jeví jako předčasná. Třeba však upozornit na nebezpečí jeho bezbřehého výkladu a spolu s nařízením zopakovat to, co je uvedeno v jeho preambuli:

Zásada zacházení s některými skutečnostmi a událostmi, které nastaly na území jiného členského státu, jako by nastaly na území členského státu, jehož právní předpisy jsou použitelné, by však neměla být v rozporu se zásadou sčítání získaných dob pojištění, zaměstnání, samostatné výdělečné činnosti nebo bydliště podle právních předpisů jiného členského státu s těmi dobami, které byly získány podle právních předpisů příslušného členského státu. Doby získané podle právních předpisů jiného členského státu by proto měly být brány v úvahu výhradně při uplatňování zásady sčítání dob.

Stejně posuzování skutečností nebo událostí, které nastaly v členském státě, nemůže v žádném případě způsobit, že se jiný členský stát stane příslušným nebo jeho právní předpisy se stanou použitelnými.

S ohledem na přiměřenost je třeba dbát na to, aby bylo zajištěno, že zásada stejného posuzování skutečností nebo událostí nepovede k objektivně nezdůvodněným výsledkům nebo k případům souběhu dávek téhož druhu za tutéž dobu.

II. Aplikace právního řádu jediného státu

Praktickou aplikací obecné zásady evropské koordinace „aplikace právního řádu jediného státu“ je problematika určování příslušnosti k právním předpisům sociálního zabezpečení. Aplikací příslušných ustanovení koordinačních nařízení EP a Rady (ES) č. 883/2004 a 987/2009 tak v souladu s touto zásadou nemůže dojít k situaci, aby osoba byla pojištěna ve více členských státech EU/EHP zároveň či naopak v žádném z nich.

Bez existence koordinačních pravidel by mohlo dojít k absenci pojištění (negativní kolize národních zákonů) - v případě, pokud by osoba bydlela ve státě, kde se pojištění

odvozuje ze zaměstnání, avšak současně pracovala ve státě, kde je pojištění vázáno na bydliště. Opakem je dvojí pojištění (pozitivní kolize), kdy osoba bydlící ve státě s teritoriálním systémem pojištění všech obyvatel by pracovala ve státě pojišťujícím zaměstnané osoby.

Základním pravidlem pro určení příslušnosti je aplikace právních předpisů státu, ve kterém zaměstnaná nebo samostatně výdělečně činná osoba vykonává svou výdělečnou činnost, bez ohledu na místo jejího bydliště (čl. 11(3)(a) nařízení č. 883/2004). Z pravidla aplikace právních předpisů státu výkonu výdělečné činnosti (lex loci laboris) existuje řada výjimek. Nejčastěji se výjimky z pravidla lex loci laboris použijí u pracovníků vyslaných do zahraničí (čl. 12) či souběžně pracujících na území dvou a více členských států EU/EHP (čl. 13), státních úředníků (11(3)(b)) a smluvních zaměstnanců ES (čl. 15). Rovněž je možné, aby pověřené instituce členských států dohodly na základě článku 16 výjimku z obecných pravidel pro příslušnost k právním předpisům podle čl. 11-15. Zvláštní skupinami osob, u kterých je rovněž posuzována příslušnost, jsou osoby pobírající dávky v nezaměstnanosti (čl. 11(3)(c)) a tzv. neaktivní osoby ve smyslu čl. 11(3)(e) Nařízení.

Nesporně nejvyužívanější výjimkou z principu lex loci laboris je institut vysílání pracovníků, které vyslané osobě umožňuje setrvat v pojistném systému vysílajícího státu. Koordinační nařízení stanoví podmínky, které pro využití tohoto institutu musí splnit zaměstnanci (čl. 12(1)) a OSVČ (čl. 12(2)). Osoba vykonávající přechodně činnost nebo práci v jiném členském státě EU/EHP nepodléhá při splnění všech podmínek vyslání po vymezenou dobu (max. 24 měsíců) právním předpisům sociálního zabezpečení státu, kde pracuje, ale je i nadále kryta právními předpisy o sociálním zabezpečení státu, odkud byla vyslána.

Dalším velmi využívaným institutem je tzv. souběh činností ve dvou nebo více členských státech. Konkrétně se může jednat o souběžný výkon zaměstnání (čl. 13(1)), samostatně-výdělečné činnosti (čl. 13(2)) či jejich kombinace (čl. 13(3)). Čl. 13(4) rovněž řeší situace souběžného výkonu úřednické činnosti a zaměstnání či samostatně-výdělečné činnosti. Agenda tzv. souběhů doznala účinností koordinačních nařízení EP a Rady (ES) č. 883/2004 a 987/2009 nejvýraznějších změn oproti původní právní úpravě. Již není speciálně upraveno určení příslušnosti u kategorie osob vykonávajících činnost v oboru mezinárodní přepravy. Nově je jedním ze stěžejních kritérií určení příslušnosti výkon podstatné části výdělečné činnosti ve státě bydliště. Nařízení č. 987/2009 pro tyto účely mimo jiné detailně stanoví kritéria pro správné určení státu výkonu podstatné činnosti a bydliště.

U státních úředníků se určení příslušnosti řídí právními předpisy státu, kterému podléhá správní orgán, který státního úředníka zaměstnává. Smluvní zaměstnanci ES si mohou fakultativně zvolit příslušnost k právním předpisům státu, v němž jsou zaměstnání, právním předpisům státu, které se na ně vztahovaly naposledy nebo k právním předpisům státu, jehož jsou státními příslušníky. Toto opční právo však mohou využít pouze jednou při nástupu do zaměstnání.

Zvláštní institut výjimky podle čl. 16 umožňuje, aby se dva nebo více členských států (jejich ministerstva či pověřené subjekty) dohodly na výjimce z aplikace čl. 11-15, a to vždy v zájmu určitých osob nebo skupin osob. Udělená výjimka z příslušnosti k právním předpisům platí jednotně pro všechny oblasti sociálního zabezpečení, které tvoří věcný rozsah nařízení. Na udělení výjimky není právní nárok.

Nařízení č. 883/2009 a 987/2009 obecně kladou důraz na užší spolupráci a komunikaci jednotlivých členských států, což se výrazně promítá i do oblasti určování příslušnosti k právním předpisům. Konkrétní vyjádření úsilí o užší spolupráci členských států nachází v zavedení institutu provizorního určení příslušných právních předpisů (článek 6 prováděcího nařízení). Tímto ustanovením je zaručena právní jistota migrující osoby, která by se díky tomu neměla dostat do situace, kdy nebude pojištěna v žádném státě. V některých případech (nejmarkantněji u souběhů činnosti ve více státech) je provizorní určení příslušnosti

obligatorní. Teprve poté, co není určení příslušnosti dané osoby zpochybněno institucí dotčeného státu, lze určení příslušnosti možné považovat za definitivní. Pokud dojde k definitivnímu určení příslušnosti, a jde o jiný stát, než který byl určen provizorně, dojde mezi institucemi daných států k převodu příspěvků a musí dojít i k zúčtování vyplacených stávek. Příslušnost je tedy definitivně určována se zpětnou platností, nikoli ex nunc.

Jasná pravidla týkající se procedury zpochybnění platnosti již vystavených dokumentů (zejména formulářů E 101 či jeho ekvivalentů) zakotvuje čl. 5 nařízení č. 987/2009. V případě nesprávného posouzení příslušnosti je tak možné, aby byl zpochybněný případ řádně přezkoumán a nově posouzen.

Kolizní normy stanovené Nařízením jsou svým charakterem výlučné. To znamená, že určením aplikovatelných právních předpisů se zároveň vylučují všechny ostatní předpisy jiných členských států. Určené právní předpisy se týkají jak poskytování dávek, tak i odvádění pojistného, a platí pro všechna odvětví sociálního zabezpečení krytá Nařízením a stanovená příslušnou národní legislativou. (Ale i zde platí výjimky – například rodinné dávky mohou poskytovat dva státy.)

III. Sčítání dob pojištění

Ve všech členských státech je nárok na některé dávky podmíněn získáním určité doby pojištění/zaměstnání/bydlení. Kdyby tato záležitost nebyla regulována na úrovni Společenství, mohly by tyto kvalifikační doby stavět zaměstnané a samostatně výdělečně činné migrující pracovníky do nevýhodného postavení.

Je mnoho případů, kdy člověk stráví část svého pracovního života v jednom a část v jiném členském státě, a přitom nesplní předepsanou dobu pro nárok na dávku v některém z nich. Pro nápravu této situace zakotvuje Nařízení č. 883/04 ustanovení, že pro získání nároku na dávky je třeba tam, kde to připadá v úvahu, přihlídnout i k dobám pojištění získaným v jiných členských státech.

Princip sčítání dob pojištění pro přiznání nároku platí pro všechny druhy dávek. Uplatní se samozřejmě pouze v případě, pokud je v tom kterém členském státě příslušná dávka na době pojištění závislá. Často se v této souvislosti zmiňují důchody, což však nemusí platit vždy; v teritoriálních systémech mohou být zabezpečeny všechny osoby bydlící na území státu bez toho, že by se zkoumala délka takového bydlení. Může jít třeba i o zdravotní péči, kdy zvláště nákladnější věcné dávky se v některých zemích mohou poskytovat až poté, co osoba určitou dobu do systému pojištění přispívala. V Nařízení je princip sčítání dob konkrétně uveden v článku 6.

IV. Zachování nabytých práv (výplata dávek do ciziny, export dávek)

Podle právních předpisů některých států je možné poskytovat/vyplácet dávky osobě jen tehdy, jestliže má bydliště v dotčeném státě.

Toto omezení je považováno za diskriminační zvláště vůči migrujícím pracovníkům, kteří v některém členském státě nabyli práva na dávku a kteří se například chtějí vrátit do země svého původu. Bez koordinace by o svá nabytá práva přišli, což by bylo překážkou volnému pohybu pracovníků, neboť při vědomí si této ztráty by s odchodem za prací do ciziny zřejmě velice váhali.

Podle Nařízení č. 883/04 (čl.7) se státy vzdávají všech doložek vyžadujících bydliště pro poskytování dávek. Koordinační pravidla tak zajišťují výplatu dávek nejen do státu, kde

osoba bydlí, ale do kteréhokoli jiného členského státu a dávkami jsou míněny veškeré druhy dávek poskytovaných podle nařízení.

V souvislosti s volným pohybem pracovníků/osob je vhodné učinit další poznámku týkající se provázanosti a komplexnosti komunitárního práva. Směrnice 2004/38 upravuje právo neaktivních osob usazovat se v členských státech za podmínky, že

- *mají dostatečné příjmy vylučující, že budou odkázáni na sociální pomoc hostitelského státu a*
- *jsou v hostitelském státě kryti pro případ nemoci a zdravotní péče.*

Splnění obou uvedených podmínek zajišťuje Nařízení jak úpravou poskytování důchodů, tak i ustanoveními o úhradě nákladů na zdravotní péči osob, které bydlí v jednom členském státě a pobírají důchod pouze podle právních předpisů jiného členského státu.

Nebudou asi pochybnosti o tom, že peněžité dávky nemocenského pojištění je třeba poskytovat bez zřetele k tomu, na území kterého členského státu osoba bydlí. Princip zachování nároků však platí i pro věcné dávky v nemoci, tj. především pro poskytování zdravotní péče. Osoba, která získala nárok na zdravotní péči podle právních předpisů jednoho státu má nárok, aby jí tato péče byla poskytnuta i v jiném členském státě, a to na náklady státu, v němž má nárok na dávky (resp. je pojištěna). Zda se bude jednat pouze o péči nezbytnou, nebo o péči plnou, závisí na podmínkách v Nařízení přesně vymezených.

Poskytování dávek bez ohledu na bydliště platí rovněž pro dávky v nezaměstnanosti nebo pro rodinné dávky, včetně přídatku na dítě. Pouze ve zcela výjimečných případech, kdy se jedná především o dávky bezprostředně svázané se sociálním prostředím, je možno jejich poskytování omezit pouze na území státu, kde osoba bydlí. Podle článku 70 Nařízení 883/04 se jedná o tzv. nepřispěvkové peněžité dávky, které musí být uvedeny v Příloze X. zmíněného Nařízení. Ale i u těchto dávek došlo v průběhu let k výraznému posunu, o který se zasloužil (jako již mnohokrát) Evropský soudní dvůr. Jeho rozhodnutí z 8. března 2000 v případě „Jauch“ postavil před členské státy úkol zásadně přehodnotit veškerá teritoriální omezení při poskytování těchto „zvláštních dávek osobám závislým na péči druhých“. Tento druh dávek již nemůže být v Příloze X. uveden a tyto dávky musí být napříště považovány za dávky v nemoci a tedy exportovatelné. Česká republika vložila do přílohy X sociální příplatek ze systému státní sociální podpory.

Věcný rozsah koordinace - zahrnuté systémy

Předpisy Společenství o sociálním zabezpečení se týkají všech národních právních předpisů členských států, jejichž předmětem jsou:

- a) dávky v nemoci,
- b) dávky v mateřství a rovnocenné otcovské dávky,
- c) dávky v invaliditě,
- d) dávky ve stáří,
- e) pozůstalostní dávky,
- f) dávky při pracovních úrazech a nemocech z povolání,
- g) pohřebné,
- h) dávky v nezaměstnanosti,

- i) předdůchodové dávky,
- j) rodinné dávky.

Výše uvedeným vymezením věcného rozsahu v článku 3 (1) Nařízení 883/04 bylo zřetelně odmítnuto rozlišování podle toho, zda jsou jednotlivé dávky financovány z příspěvků, či zda je vyplácí zaměstnavatel, instituce sociálního zabezpečení nebo orgán veřejné správy. Oproti předchozí právní úpravě byly do věcné oblasti působnosti Nařízení dodány otcovské dávky (ekvivalent dávek v mateřství) a předdůchodové dávky (specifické dávky svou povahou blízké dávkám v nezaměstnanosti, které se poskytují osobám, které se blíží důchodovému věku, ale na důchod ještě nemají nárok). V odstavci (3) tohoto článku jsou ještě samostatně zmíněny zvláštní nepříspěvkové dávky (viz výše).

Je velice složité a přitom nanejvýš důležité rozhodnout, které konkrétní dávky v každém státě jsou předmětem koordinace. Samo konstatování, že se jedná o dávky sociálního zabezpečení, situaci o mnoho neusnadňuje.

Nařízení se nepokouší a ani není jeho cílem definovat, co je nebo není dávka sociálního zabezpečení. Jakýkoliv pokus o takovou definici by byl marný vzhledem k existujícím nesrovnalostem v tomto ohledu mezi národními legislativami, kde navíc nebyl záměr ani možnost tyto harmonizovat

Významnou měrou se na formulování věcné působnosti Nařízení podílejí judikáty Evropského soudního dvora. Vycházejí z jednotlivých kauz lze doplnit, že ve smyslu Nařízení patří mezi dávky sociálního zabezpečení :

- preventivní zdravotnická opatření,
- některá opatření na národní úrovni vztahující se k válečným akcím nebo náhradě za utrpení nebo újmu způsobenou nacistickým režimem, kterými se doplňují nebo provádějí obecná ustanovení o sociálním zabezpečení,
- dávky dlouhodobé péče,
- pomoc při odborném vzdělávání, která je Evropským soudním dvorem považována za druh podpory v nezaměstnanosti za podmínky, že se týká pracujících, kteří již jsou nezaměstnaní anebo těch, kteří jsou sice dosud zaměstnaní, ale hrozí jim nezaměstnanost,
- nepříspěvkové dávky smíšeného typu, které jsou okrajovými dávkami vznikajícími v důsledku toho, že některé národní legislativy postupně integrují sociální pomoc se sociálním zabezpečením.

Evropský soudní dvůr vymezil rozhodující kritéria pro působnost Nařízení Společenství tak, že v oblasti sociálního zabezpečení přijal namísto striktně analytické koncepce rozsáhlou koncepci funkční, která se zřejmě bude v následujících letech dále rozvíjet. Stanovil však zároveň nezbytné pevné limity, bez kterých by se otevřela stavidla prakticky neomezenému rozšiřování sociálního zabezpečení ve smyslu práva Společenství.

Nařízení 883/04 se nevztahuje na :

- I) dávky sociální a zdravotní pomoci - asistence. Jejich výplata je zpravidla závislá na prověření majetkových poměrů a nejsou to přitom dávky spojené s některou z kategorií uvedených výše (pozor však – "příspěvek na péči" je podle judikatury ESD považován za dávku v nemoci a podléhá proto koordinačním pravidlům pro tento druh dávek);

II) dávky, které jsou založeny na dohodách mezi zaměstnavateli a odbory, i když je státní úřady prohlásí za závazné. Toto je případ mnoha existujících systémů penzijního připojištění a systémů předčasných důchodů. (Přestože nařízení na ně bezprostředně nedopadá je však třeba dodat, že pro zachování doplňkových důchodových práv osob zaměstnaných a samostatně výdělečně činných pohybujících se v rámci Společenství byla přijata samostatná SMĚRNICE RADY 98/49/EC z 29. června 1998.);

III) dávky pro oběti války nebo následků války.

Jak již bylo řečeno, přesný výčet dávek sociálního zabezpečení spadajících pod koordinační pravidla neexistuje. Z precedenčního práva Evropského soudního dvora obecně vyplývá, že rozdíl mezi dávkami, které Nařízení č. 883/04 vylučuje a těmi, které zahrnuje, v podstatě spočívá na prvcích, z kterých se jednotlivé dávky skládají, zvláště na účelu dávky a podmínkách pro její nabytí a - konkrétněji - na právně definovaném postavení příjemce dávky.

Rozhodujícím kritériem pro zahrnutí dávky do působnosti Nařízení je, že musí být spojena s jednou z dávek vyjmenovaných v článku 3 (1). Posouzení toho musí přitom vycházet z široce pojímaného základního cíle obsaženého v primárním právu (v čl. 51 Smlouvy o založení EHS, čl. 42 Smlouvy o ES a čl. 48 Lisabonské smlouvy).

Přestože zařazení dávek v rámci národních systémů členských států (zabezpečení, podpora, pomoc) není pro koordinaci podstatné, nebude u většiny dávek poskytovaných v rámci českého systému složité rozhodnout o podřízenosti pravidlům Společenství či o jejich vyloučení. Trochu složitější to však je v případě některých tzv. nepříspěvkových smíšených dávek, v nichž se spojuje funkce sociálního zabezpečení se sociální pomocí státu. Již zmíněný výrok ESD (případ „Jauch“, „Molenaar“ a další) dosavadní praxi omezující export těchto dávek výrazně zúžil a mnohé z nich podřídil standardnímu koordinačnímu mechanismu.

Při hodnocení stávajících zákonů, přípravě nových a formulování podmínek nároku na dávky je nanejvýš potřebné sledovat jejich osud ve světle koordinačních pravidel EU. Tato pravidla sama ponechávají členským státům volnou ruku při tvorbě národních systémů. Jsou však schopna vynutit si jejich aplikaci ve prospěch občanů jiných členských států migrujících v rámci Společenství či pro občany žijící v cizině. A to s sebou může přinášet i zvýšené finanční výdaje.

Osobní rozsah koordinace

Působnost Nařízení ve vztahu k osobám je vymezena článkem 2. Osobní rozsah Nařízení je zásadní otázkou pro rozhodování, má-li se v daném případě uplatnit koordinační mechanismus EU. Zjednodušeně lze říci, že ochrana předpisů Společenství se vztahuje na :

- **Občany členského státu Evropské unie (resp. EHP a Švýcarska³)**
- **Osoby bez státní příslušnosti a uprchlíky, pokud bydlí v členském státě EU**

³ Evropský hospodářský prostor (EHP) zahrnuje státy EU a státy Evropského společenství volného obchodu (ESVO). Členy ESVO jsou Island, Norsko a Lichtenštejnsko. ESVO a ES uzavřely dohodu o EHP, na základě které platí mezi těmito státy volný pohyb osob a aplikují se tedy nařízení o koordinaci sociálního zabezpečení – konkrétně nařízení 1408/71 a 574/72. Obdobně mají ES sjednanou Dohodu o volném pohybu osob se Švýcarskem. Dá se však předpokládat, že vzhledem ke složitosti jednání vstoupí nová nařízení 883/04 a 987/09 vzhledem k ESVO a Švýcarsku v platnost s jistým zpožděním.

• **Rodinné příslušníky a pozůstalé výše zmíněných osob bez ohledu na státní příslušnost** (ochrana je však omezena na práva, která lze odvodit z pojištění, přičemž stačí být pojištěn i proti jedinému riziku v rámci všeobecné nebo speciální soustavy sociálního zabezpečení.)

Ochrana posléze uvedených je však omezena na práva, která lze odvodit z pojištění, přičemž stačí být pojištěn i proti jedinému riziku v rámci všeobecné nebo speciální soustavy sociálního zabezpečení.

Oproti předchozímu předpisu (nařízení 1408/71), které krylo „osoby zaměstnané nebo samostatně výdělečně činné a studenty (...)“ se tedy osobní rozsah stávajícího nařízení rozšířil fakticky na všechny osoby včetně **neaktivních**. Za neaktivní se považují osoby, které nespádají do dříve vymezených kategorií a nejsou ani rodinnými příslušníky zaměstnané nebo samostatně výdělečně činné osoby nebo důchodce.

V rámci osobního rozsahu je třeba se též zmínit o různých kategoriích osob, pro něž se používají v předpisech EU specifické pojmy a pro něž existuje v předpisech EU mnohdy zvláštní úprava.

Pracovník

Podle judikatury Evropského soudního dvora základní pojem „pracovník“ (zaměstnaná nebo samostatně výdělečně činná osoba) nekopíruje definici stanovenou vnitrostátním právem členského státu (v ČR např. pojem zaměstnanec), ale definici stanovenou právem Společenství nezávisle na vnitrostátním právním řádu. Nevztahuje se pouze na migrující pracovníky v přísném slova smyslu (jako na ty, kteří se pohybují z jednoho členského státu do jiného za účelem výkonu zaměstnání), ale zahrnuje obecně všechny, kteří se nalézají na území jakéhokoli členského státu v situaci, která má mezinárodní prvky.

Absence jakéhokoliv spojení se skutečnou migrací smazává rozdíl mezi migrujícími a nemigrujícími pracovníky. Takovéto pojmání přesahuje přísný rámec, do kterého spadají pojištěné osoby, jak stanoví články 45 až 48 Lisabonské smlouvy (čl. 39 až 42 Smlouvy o ES) týkající se svobody pohybu pracovníků. Dokonce samotný název předchozího Nařízení č. 1408/71, oproti původnímu Nařízení č. 3 (které platilo od roku 1959), neobsahovalo výraz „migrující pracovník“, ale pouze velmi obecně odkazovalo na zaměstnané a samostatně výdělečně činné osoby pohybující se v rámci Společenství. Je však evidentní, že i takové vymezení je stále se rozšiřující ochranou v současné době překonáno a nařízení 883/04 již nese pouze označení „nařízení o koordinaci systémů sociálního zabezpečení“.

Pojem „zaměstnání“, jak ho definuje článek 1(a) Nařízení 883/04, má obecnou působnost a pokrývá každou činnost, která má postavení činnosti pojištěné podle zákonů o sociálním zabezpečení jednoho nebo více členských států, ať již vykonává povolání nebo obchodní činnost či nikoliv. Obdobně to platí pro samostatnou výdělečnou činnost popsanou v článku 1 (b) Nařízení.

Studenti

Původně měli studenti pouze práva z koordinačních nařízení odvozená z titulu rodinných příslušníků osoby zaměstnané nebo samostatně výdělečně činné v některém členském státě. Nařízením č 1290 z roku 1997 byla práva osob studujících v jiném členském

státě rozšířena v oblasti zdravotní péče, avšak zásadní změnu v osobním rozsahu koordinačních pravidel znamenalo až Nařízení č 307 z roku 1999. Studenti byli pro účely nařízení 1408/71 postaveni na stejnou úroveň jako zaměstnané a samostatně výdělečně činné osoby, s obdobnými právy pro jejich rodinné příslušníky a pozůstalé. Tento koncept byl převzat i v nařízení č. 883/04.

Pozůstalá osoba nebo rodinný příslušník

Komunitární právo nepovažuje migrujícího pracovníka pouze za dodavatele práce, ale za občana Evropské unie i v osobní a rodinné sféře. Vyloučení možnosti, aby rodinní příslušníci mohli migrovat spolu s pracovníkem, je chápáno jako omezení jeho svobodného pohybu. ESD v tomto duchu usiluje o odstranění překážek mobility pracovníků z hlediska podmínek pro integrování rodiny v hostitelském státě.

U definice „rodinného příslušníka“ článek 1(i) Nařízení v zásadě odkazuje na vymezení těchto pojmů v právních předpisech, podle kterých jsou dávky poskytovány. Pokud národní zákony považují za příslušníka rodiny nebo za pozůstalého pouze osobu, která žije (či v případě pozůstalého žila) pod stejnou střechou se zaměstnanou nebo samostatně výdělečně činnou osobou (zemřelým), bude tato podmínka považována za splněnou, jestliže dotyčná osoba je (byla) primárně závislá na zaměstnané nebo samostatně výdělečně činné osobě (zemřelém).

Rodinní příslušníci a pozůstalí mohou podle Nařízení č. 883/04 a 987/09 nárokovat pouze odvozená práva získaná z titulu jejich postavení jako rodinných příslušníků pracovníka, případně osoby přežívající po pracovníkovi, nikoliv však žádná vlastní práva. V celkovém kontextu volného pohybu nemají tyto osoby autonomní právo na volný pohyb se současně existujícími zárukami ve sféře sociálního zabezpečení podobné těm, kterým se těší samotný pracovník, nýbrž pouze právo usadit se – avšak společně a pracovníkem - v souladu s článkem 10 Nařízení Rady EHS 1612/68 to potvrdil i rozsudek ESD (kauza Kermaschek).

Osoby bez státní příslušnosti a uprchlíci

Co se týče definice „osoby bez státní příslušnosti“ a „uprchlíka“, odkazuje článek 1(h) a (g) Nařízení 883/04 na význam uvedený v článku 1 Úmluvy o právním postavení uprchlíků, podepsané v Ženevě 28. července 1951 a Úmluvy o právním postavení osob bez státní příslušnosti, podepsané v New Yorku 28. září 1954.

Ačkoliv se právo na volný pohyb osob na osoby bez státní příslušnosti a uprchlíky nevztahuje, jsou tyto kryty předpisy sociálního zabezpečení společně se členy jejich rodin a pozůstalými, pokud trvale sídlí na území členského státu a pokud podléhají nebo podléhaly zákonům jednoho nebo více členských států (článek 2(1) Nařízení č. 883/04). Osoby bez státní příslušnosti a uprchlíci, kteří jsou osobami pozůstalými po pracovnících, na které se vztahovaly zákony jednoho nebo více členských států, bez ohledu na státní příslušnost tohoto pracovníka, jsou též kryty. Toto je další příklad rozšířené působnosti Nařízení ve vztahu k osobám, který zdaleka přesahuje striktní vymezení svobody pohybu osob.

Úředníci

V roce 1998 byla působnost komunitárního práva rozšířena Nařízením 1606/98 i na zvláštní soustavy platné pro státní úředníky. Tento pojem nezahrnuje jen osoby takto výslovně označené, ale za úředníky jsou považovány osoby, které jsou za takové pokládány v souladu s platnými zákony státu, jemuž podléhá správní orgán, který je zaměstnává..

Další kategorie pracovníků

Existuje několik dalších specifických kategorií pracovníků, na které se vzhledem k povaze práce, kterou vykonávají, vztahují zvláštní ustanovení. Jedná se zejména o následující kategorie pracovníků:

- příhraniční pracovníci (viz článek 1(f) Nařízení)
- vyslané osoby (viz článek 12)
- pomocný personál Evropských společenství (viz článek 15).

Postupný vývoj jednoznačně směřuje k úplnému pokrytí všech osob, které se pohybují nebo pobývají v Evropské unii (resp. v EHP a Švýcarsku).

Podle nařízení Rady (ES) č. 859/03 mohou být i občané třetích států být kryti komunitárním nařízením v případě, že legálně pobývají na území některého z členských států EU a zároveň splní podmínku migrace do jiného členského státu. O tom, zda občan třetího státu legálně pobývá na území členského státu EU, rozhoduje pouze daný členský stát podle své národní legislativy. Kritéria pro udělení „legálního pobytu“ – „legal residence“ komunitární právo nijak nestanoví.

Aplikace nařízení 859/03 je však zásadně komplikovaná faktem, že toto nařízení rozšiřuje na občany třetích států působnost nařízení č. 1408/71. Toto nařízení však v květnu 2010 obecně přestává platit a je ve většině případů nahrazeno nařízením 883/04. Jedním z mála případů, kdy zůstane nařízení 1408/71 stále účinné jsou právě příslušníci třetích zemí, a to do doby, než bude přijato nařízení, které nahradí 859/03 a rozšíří na příslušníky třetích zemí působnost nařízení 883/04. Jednání o nařízení, které by nahradilo nařízení 859/03 a rozšířilo na příslušníky třetích států i osobní rozsah nových nařízení však nebylo v době vydání této publikace dokončeno a jeho další osud není zcela jasný. Nezbyvá než věřit, že se v blízké době podaří dojít ke konsensu v rámci Rady. Pokud se tak do 1.5. 2010 nestane, bude na občany EU aplikováno nařízení 883/04 a na příslušníky třetích zemí stále „staré“ nařízení 1408/71. V každém případě nejsou koordinační pravidla EU omezena pouze na jejich občany a i občané třetích států mohou uplatňovat přímé nároky z nich.

ZVLÁŠTNÍ ÚPRAVA

V JEDNOTLIVÝCH OBLASTECH SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

Základní principy koordinace (rovnost nakládání, jedno pojištění, sčítání dob, export dávek) platí obecně pro celé sociální zabezpečení. V některých odvětvích a zejména ve vztahu

k některým kategoriím osob však mohou být tyto principy omezeny, případně zcela vyloučeny.

Hlava III Nařízení 883/04 (s názvem „Zvláštní ustanovení o různých druzích dávek“) obsahuje konkrétní úpravu platnou pro jednotlivá odvětví sociálního zabezpečení a v jednotlivých kapitolách, sekcích, člancích a odstavcích podrobně stanoví práva a povinnosti osob a institucí.

Je takřka nemožné pokoušet se v této popisné části publikace o výklad pravidel platných pro jednotlivé oblasti bez toho, že by některé důležité aspekty nebyly opomenuty. Pro zjištění konkrétní úpravy je třeba podrobně se zabývat jednotlivými ustanoveními přímo v textu příslušné části Nařízení. Ani to však pro detailní poznání nemusí stačit. Vzhledem k provázanosti připomínající křížovku bude někdy pro rozhodnutí nezbytné přihlídnout i k ostatním ustanovením Nařízení, k jiným předpisům (např. k Nařízení 1612/68) a v neposlední řadě k judikátům ESD. Tato rozhodnutí – berouce v úvahu základní cíl svobodného pohybu osob zakotvený v primárním právu – v některých případech aplikaci Nařízení zcela změnila. Následující stručný výklad představuje proto jen nástin zásad platných pro poskytování dávek v jednotlivých odvětvích sociálního zabezpečení.

NEMOC A MATEŘSTVÍ

Jak vlastní systémy, tak i jednotlivé dávky poskytované v jejich rámci pro případ nemoci a mateřství, se v jednotlivých členských státech liší. Přesto lze ve všech zemích Evropské unie rozlišovat dvě hlavní kategorie dávek : peněžité dávky a dávky věcné.

V některých zemích jsou peněžité i věcné dávky poskytovány z jednoho systému nemocenského pojištění, v jiných – například v České republice – fungují v zásadě dva samostatné systémy: nemocenské pojištění a zdravotní pojištění. V mezinárodní terminologii používaný výraz „nemocenské dávky“ („sickness benefits“) je přitom universální pro obě kategorie dávek a až v jeho rámci můžeme rozlišovat „peněžité nemocenské dávky“ („sickness benefits in cash“) a „věcné dávky v nemoci“ („sickness benefits in kind“).

Peněžité dávky

Jedná se o dávky, jejichž účelem je nahrazovat příjem (mzdy, platy) ušlý v důsledku nemoci nebo mateřství. Podle precedenčního práva Evropského soudního dvora je za peněžité nemocenské dávky považována i mzda, pokud je podle právních předpisů některých zemí vyplácena po určitý počet dní nebo týdnů po začátku pracovní neschopnosti. (To je případ i české náhrady mzdy, kterou zaměstnavatel vyplácí od 4. dne trvání pracovní neschopnosti. Náhrada mzdy má charakter dávek kompenzujících ztrátu příjmu, která vznikla v důsledku pracovní neschopnosti, pozastavuje výplatu nemocenské po dobu 14 dnů a de facto tak má povahu peněžité dávky v nemoci, kterou je, v případě bydliště oprávněné osoby v jiném členském státě, nutno exportovat do státu bydliště.) Podle obecného pravidla jsou peněžité nemocenské dávky vždy vypláceny podle právních předpisů toho státu, kde je osoba pojištěna, bez ohledu na to, ve které zemi bydlí nebo pobývá.

Toto platí pro všechny kategorie osob ve všech situacích: příhraniční pracovníky, vyslané pracovníky, důchodce nebo rodinné příslušníky. Podmínky nároku, výše a trvání výplaty dávky závisejí výlučně na legislativě státu pojištění a dávky se běžně vyplácejí přímo. Potvrzení o pracovní neschopnosti vystavené pojištěnci v jiném členském státě má přitom stejnou právní hodnotu jako potvrzení vystavené v příslušném členském státě, tj. uznává se jako dostatečný doklad o pracovní neschopnosti i bez dalšího ověření.

Věcné dávky

Věcné dávky se vztahují na lékařskou péči, včetně léků a ostatních produktů souvisejících s touto péčí (např. protetické pomůcky), stejně tak jako na další služby, které s lékařskou péčí souvisejí. Konkrétní obsah a rozsah dávek je dán právními předpisy státu, podle nichž jsou dávky poskytovány a hrazeny. Může jít o dávky, poskytované přímo prostřednictvím smluvních poskytovatelů zdravotní péče, nebo o dodatečné platby, které mají za účel proplacení nákladů již poskytnutých dávek (typické v zemích s tzv. pokladenským systémem). Pravidla pro poskytování věcných dávek jsou podstatně složitější než u dávek peněžitých a jejich úprava v Nařízení je detailnější. Pro jejich pochopení je vhodné si uvést některé zásady.

- Nárok na věcné dávky/zdravotní péči odvozuje osoba z titulu zákonného nároku na zdravotní péči (zpravidla v rámci zdravotního pojištění) v členském státě. Princip jediného pojištění přitom v zásadě vylučuje, aby osoba byla současně zdravotně pojištěna v zákonném systému dvou států (např. v jednom státě z titulu zaměstnání a ve druhém státě z titulu bydliště). Nároky ze zdravotního pojištění jsou tak odvozovány ze systému toho státu, který je určen jako příslušný pro celou oblast sociálního zabezpečení.
- Odvozeně vznikají dle koordinačních nařízení nároky i nezaopatřeným rodinným příslušníkům pojištěné osoby, a to bez ohledu na to, v jakém státě tito členové rodiny bydlí. Instituce odpovědná za hrazení nákladů zdravotní péče je tak stejná v případě pojištěné osoby i jejich nezaopatřených rodinných příslušníků.

Kdo je považován za rodinného příslušníka určují předpisy státu bydliště. Pokud tyto předpisy definici neobsahují, je určující definice uvedená v čl.1 nařízení 883/04 (manžel(ka), nezletilé dítě a zletilé nezaopatřené dítě (v případě ČR je za manžela považován i registrovaný partner ve smyslu příslušného zákona).

Předpokladem odvozeného nároku je dále nezaopatřenost. Za nezaopatřenou je osoba považována v případě, kdy sama nevykonává výdělečnou činnost, ani nepobírá důchod, nebo peněžité dávky z předchozí činnosti vyplývající. V případě dítěte je další podmínkou, že druhý z manželů, nebo osoba pečující o dítě, nevykonává ve státě bydliště dítěte výdělečnou činnost. *Typickým příkladem odvozeného pojištění v rámci koordinace je pojištění pracovníka ve státě, kde je zaměstnán a od něj odvozené pojištění jeho nezaopatřených rodinných příslušníků, bydlících v jiném členském státě.*

- Nárok na věcné dávky/zdravotní péči pojištěné osoby a jejich nezaopatřených rodinných příslušníků v jiném členském státě, než je stát pojištění, zůstává vždy

zachován, avšak liší se ve svém rozsahu podle povahy pobytu dotčených osob v tomto druhém státě.

Typicky lze rozlišit přechodný pobyt v jiném státě než je stát pojištění, bydliště v jiném státě než je stát pojištění, nebo vycestování do druhého státu za účelem poskytnutí konkrétní plánované péče.

- Podmínky poskytnutí zdravotní péče mimo stát pojištění (tzn. zejména cena péče a způsob její úhrady, výše spoluúčasti, obsah a kvalita péče) se vždy řídí předpisy státu léčení a měly by být zásadně stejné, jako v případě místních pojištěnců (princip rovnosti zacházení).
- Věcné dávky/zdravotní péči v jiném členském státě, než je stát pojištění, poskytuje tamní instituce, zodpovědná za hrazení zdravotní péče (buď prostřednictvím smluvních lékařů, nebo v rámci pokladenských systémů prostřednictvím dodatečné refundace). Řídí se přitom právními předpisy, které uplatňuje v případě vlastních pojištěnců (zejména pokud jde o cenu péče). Náklady na takto poskytnutou a uhrazenou péči posléze vyúčtuje příslušné instituci, u níž je dotčená osoba ve druhém státě skutečně pojištěna.

Úhrada mezi institucemi dvou států je zásadně prováděna prostřednictvím styčných orgánů obou dotčených států (bylo by neefektivní řešit případy jednotlivě a přímo mezi velkým množstvím evropských institucí zdravotního pojištění, proto je vypořádání nákladů garantováno, prováděno a administrováno hromadně za celé systémy zdravotního pojištění prostřednictvím pověřených orgánů).

- V případě, že z nějakého důvodu (např. v důsledku nepředložení nárokového dokladu) zaplatil pojištěnec náklady ošetření mimo stát pojištění sám, mohou mu být vynaložené náklady na žádost refundovány také až po návratu do státu pojištění. Pro refundaci se přitom použije cena poskytnuté péče, běžná v rámci systému státu ošetření (je nutné ji nejdříve od institucí druhého státu zjistit) nebo cena, kterou by obdobná péče stála při poskytnutí ve státě pojištění (pojištěnec má v tomto případě na výběr).

Přechodný pobyt mimo stát pojištění:

Při přechodném pobytu mimo stát pojištění má pojištěnec nárok na všechny nezbytné věcné dávky. Nezbytnost a rozsah péče posuzuje primárně ošetřující lékař s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu osoby a předpokládané délce pobytu. Péče by měla být poskytována tak, aby se osoba nemusela vracet do státu pojištění dříve, než původně zamýšlela. V případě krátkodobých pobytů tak může jít pouze o základní nezbytné ošetření, v případě delších pobytů (např. u studentů či vyslaných pracovníků) se rozsah péče může téměř krýt s plným rozsahem péče, na který mají nárok místní pojištěnci (tzn. včetně např. rehabilitace apod.). O nezbytnou zdravotní péči nejde v případě, kdy pojištěnec vycestoval výlučně za účelem jejího poskytnutí.

Nárokovým dokladem pro poskytnutí nezbytné zdravotní péče je Evropský průkaz zdravotního pojištění. Aby mohly být náklady výpomocně uhrazeny místní institucí, je nutné tento průkaz předložit ošetřujícímu lékaři. Pokud místní předpisy obsahují povinnost uhradit

část nákladů (případně jinak definovanou spoluúcast) přímo pacientem, má tuto povinnost i cizí pojištěnec. Částka spoluúčasti nebude pojištěnci uhrazena.

Plánovaná péče mimo stát pojištění:

Další základní situací, při níž jsou poskytovány věcné dávky ve státě pobytu na účet příslušné instituce státu pojištění, je vycestování za plánovanou péčí.

Pro úhradu konkrétní plánované péče je zásadně vyžadován souhlas příslušné instituce. Vydání souhlasu nesmí být příslušnou institucí odmítnuto v případě, kdy jde o péči hrazenou v rámci systému státu pojištění, kterou nelze v tomto státě poskytnout v lékařsky ospravedlnitelné době. V ostatních případech je udělení souhlasu na zvážení příslušné instituce. V tomto ohledu je také velmi důležitá judikatura ESD, která dále blíže vymezuje možnosti odmítnutí souhlasu s vycestováním za péčí.

Pokud je plánovaná péče odsouhlasena, řídí se její poskytnutí v zásadě stejnými principy jako poskytnutí péče v případě běžného přechodného pobytu (okolnosti poskytnutí se řídí předpisy státu léčení při zachování rovnosti s místními pojištěnci). Rozdílem je pouze požadavek na předchozí registraci nárokového dokladu u výpomocné instituce v místě, kde má být vyžádaná péče poskytnuta. I v případě pojištěnců, bydlících a registrovaných mimo stát pojištění, je za udělení souhlasu a následnou úhradu nákladů plánované péče v dalším státě (mimo stát pojištění a stát bydliště) zodpovědná instituce, u níž je osoba skutečně pojištěna.

I zde však existuje výjimka. Jde o situaci určitých skupin pojištěnců (důchodci a jejich rodiny, respektive rodiny bydlící jinde než pracovník), registrovaných ve státě bydliště, který je uveden v příloze III. prováděcího nařízení (IRSKO, ŠPANĚLSKO, ITÁLIE, MALTA, NIZOZEMSKO, PORTUGALSKO, FINSKO, ŠVÉDSKO, SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ). Pokud jde o osobu registrovanou v jednom z těchto států, vydává souhlas s plánovaným léčením a náklady spojené s tímto léčením nese instituce, u níž je osoba ve státě bydliště registrována (tzn. nikoliv skutečná instituce, u níž jsou osoby pojištěny).

Bydliště mimo stát pojištění:

Pokud osoba, pojištěná v jednom státě, bydlí v jiném členském státě, poskytnou se jí věcné dávky ve státě bydliště v plném rozsahu jako místnímu pojištěnci. Stejný nárok na plný rozsah hrazené zdravotní péče má přirozeně i ve státě pojištění (až na níže uvedené výjimky). Osoba, která bydlí v jiném státě, než je stát pojištění, si tak může v zásadě vybrat, ve kterém státě chce být léčena. Typicky jde o pracovníky vykonávající činnost v jednom státě a bydlící v druhém státě nebo o důchodce pobírající důchod z jednoho státu a bydlící ve druhém státě, a o jejich nezaopatřené rodinné příslušníky.

Podmínkou uplatnění nároku na plný rozsah zdravotní péče ve státě bydliště je registrace tamtéž na základě nárokového dokladu, vydaného příslušnou institucí státu pojištění. Dávky ve státě bydliště poskytuje výpomocně registrující instituce. Pokud registrovaná osoba cestuje do jakéhokoliv dalšího členského státu, dostává nezbytné dávky na účet pojišťovny, u níž je skutečně pojištěna (Evropský průkaz vydává instituce státu pojištění).

Přestože se zdá být nelogické, aby osoba nemohla být léčena v plném rozsahu ve státě pojištění, některé státy si toto výjimečné pravidlo prosadily. Touto výjimkou je situace

nezaopatřených rodinných příslušníků typického příhraničního pracovníka (vrací se do státu bydliště denně nebo nejméně jednou týdně), kteří jsou pojištěni ve státech uvedených v příloze III. nařízení 883/2004 (DÁNSKO, ESTONSKO, IRSKO, ŠPANĚLSKO, ITÁLIE, LITVA, MAĎARSKO, NIZOZEMSKO, FINSKO, ŠVÉDSKO, SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ). V těchto zemích je rodinám příhraničních pracovníků přiznán pouze nárok na nezbytnou péči.

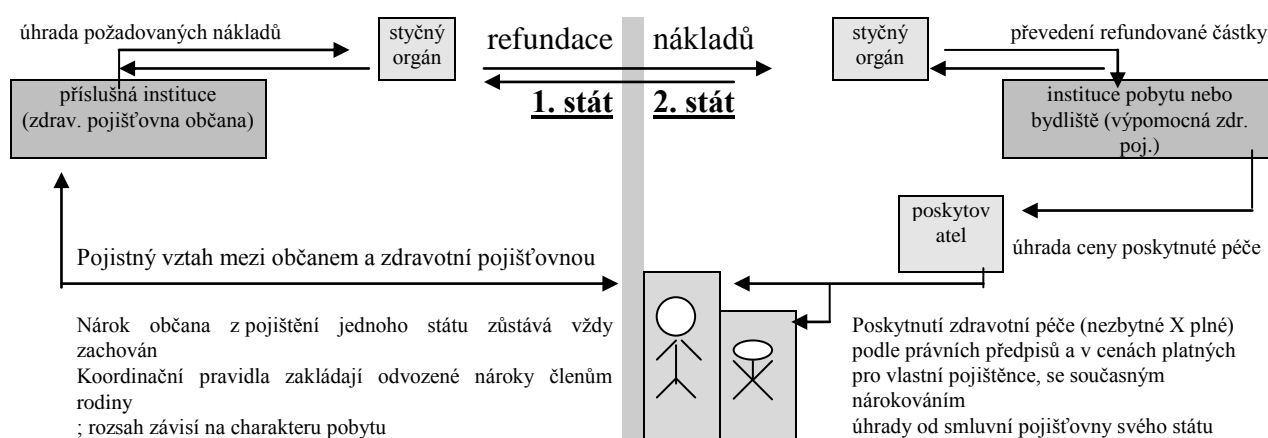
Obdobnou výjimkou je situace důchodců a jejich nezaopatřených rodinných příslušníků, pojištěných ve státech, které nejsou uvedeny v příloze IV. nařízení 883/2004 (tzn. státy kromě Belgie, Bulharska, ČR, Německa, Řecka, Španělska, Francie, Kypru, Lucemburska, Maďarska, Nizozemí, Rakouska, Polska, Slovinska a Švédska). Ve státech, neuvedených v příloze, mají důchodci a jejich nezaopatření rodinní příslušníci pouze nárok na nezbytnou péči.

Zvláštní úprava pro typické příhraniční pracovníky:

Nařízení obsahuje dále specifickou úpravu pro typické příhraniční pracovníky, kteří si uchovávají nárok na doléčení ve státě, ve kterém naposledy pracovali i poté, co ukončili činnost, získali nárok na důchod ve státě bydliště a stali se tak pojištěnci posléze jmenovaného státu.

Další zvláštní pravidlo, týkající se bývalých příhraničních pracovníků, umožňuje, aby si tyto osoby po odchodu do důchodu udržely nárok na plný rozsah zdravotní péče ve státě posledního zaměstnání (přestože jsou od přiznání důchodu pojištěni ve státě bydliště). Podmínkou je, že oba dotčené státy učinily vklad do příslušné přílohy (ČR tak neučinila) a zároveň, že příhraniční pracovník vykonával v příslušném státě výdělečnou činnost alespoň po dobu dvou let během pěti let, předcházejících odchodu do důchodu.

Graficky – a i v tomto případě pouze pro orientaci – lze typickou situaci při poskytování věcných dávek (zdravotní péče) pojištěnci jednoho státu, nacházejícímu se ve státě druhém znázornit schématem:

Dávky dlouhodobé péče

Pod kapitolu dávek v nemoci nyní spadá i oblast dávek dlouhodobé péče. Těmito dávkami rozumíme dávky, které se poskytují osobám závislým na péči třetí osoby, přičemž péči se rozumí jak odpovídající péče zdravotní, tak i různé formy osobní asistence. Dávky mohou mít podobu finanční i charakter věcné dávky – služby. Poživatelé těchto dávek jsou osoby se závažnými zdravotními postiženími nebo osoby z důvodu pokročilého věku, odkázané na péči jiných osob či na ústavní péči. V ČR se oblast dlouhodobé péče řídí zákonem o sociálních službách č. 108/2006 Sb.

Peněžité dávky dlouhodobé péče

V tomto relativně nově vymezeném odvětví spadajícím jakožto dávky v nemoci pod koordinační pravidla jsou poskytovány různé druhy dávek, a je nutné přiznat, že úprava obsažená v nařízeních by měla být (v zájmu bezproblémové praxe) pravděpodobně mnohem podrobnější, nicméně v současné době není reálné očekávat brzké přijetí podrobných pravidel. Některé státy vyplácejí peněžité dávky přímo postižené osobě (v ČR např. příspěvek na péči), některé osobě, která pečuje (Slovensko) a v některých státech nejsou podobné dávky poskytovány vůbec (Nizozemí). Je však důležité poznamenat, že je zcela lhostejné, jakým způsobem či komu je peněžítý příspěvek vyplácen, pokud daná osoba (tzn. osoba závislá na péči) bydlí mimo kompetentní stát, exportuje se příspěvek do státu bydliště.

Věcné dávky dlouhodobé péče.

V rámci nařízení 883/2004 lze výpomocně poskytovat i věcné dávky dlouhodobé péče. Pokud instituce státu pobytu, či bydliště, hradí tento typ věcných dávek na svém území, poskytuje je i pojištěncům jiného státu. Náklady posléze účtuje kompetentní instituci, u níž je osoba pojištěna.

Kompensace dávek dlouhodobé péče

Podle nařízení 883/04 jsou nyní možné i vzájemné kompenzace peněžitých a věcných dávek dlouhodobé péče. Článek 34 umožňuje, aby si kompetentní stát z peněžitých dávek určených na péči poskytovanou ve státě pobytu či bydliště odečetl hodnotu dlouhodobých věcných dávek, vyúčtovaných institucí státu bydliště nebo pobytu. Důvod je jednoduchý – jelikož peněžité dávky jsou v tomto případě určeny na nákup dlouhodobé zdravotní péče, došlo by při současné úhradě peněžité i věcné dávky ke zdvojení poskytnutých dávek.

Až donedávna nebyly dávky dlouhodobé péče vůbec za součást věcného rozsahu nařízení považovány.⁴ ESD byl však opakovaně konfrontován s národními předpisy o dávkách dlouhodobé péče, především co se týká obtíží při realizaci práva na zachování získaných nároků (tj. exportu těchto dávek) v rámci nařízení 1408/71. V přelomovém rozsudku Molenaar (C-160/96) klasifikoval ESD jednu ze dvou dávek německého pojištění *Pflegeversicherung* jako dávku v nemoci, na kterou se vztahuje nařízení 1408/71. Tento rozsudek výslovně stanovil, že za peněžitou dávku v nemoci se považují periodicky vyplácené příspěvky, nezávislé na již vzniklých výdajích na péči, mající formu finanční pomoci a umožňující zlepšení životní úrovně osob, které vyžadují péči. V kauze Jauch (C-215/99) poté ESD judikoval, že rakouský příspěvek na péči *Bundespflegegeld* musí být považován za

⁴ Vůbec poprvé se o nich jako o systému začalo na evropské úrovni diskutovat až v prosinci 2001, a to v souvislosti s jejich zařazením do témat tzv. Otevřené metody koordinace.

peněžitou dávku v nemoci, poskytovanou osobě vyžadující cizí péči, pokud tato osoba splňuje ostatní podmínky pro nárok na tuto dávku bez ohledu na místo trvalého bydliště. Jinými slovy nemůže tedy být vložena do příslušné přílohy jako zvláštní nepřispěvková dávka a proto musí být exportována.

V nařízení 883/04 není dlouhodobá péče uvedena výslovně v článku 3 (věcná oblast působnosti), ale její koncept se objevuje v rámci kapitoly dávek v nemoci. Článek 34 hovoří o dlouhodobých peněžitých dávkách na péči, aniž by však poskytl definici dlouhodobé péče. Chybějící explicitní vymezení svědčí minimálně o tom, že tato otázka je na evropské úrovni lehce kontroverzní, zejména s ohledem na povahu těchto dávek a jejich status vzhledem ke koordinaci systémů sociálního zabezpečení.

DÁVKY V INVALIDITĚ

V systémech invalidního pojištění států aplikujících koordinační nařízení jsou podstatné rozdíly. Přesto lze rozlišit dva hlavní typy:

A) V některých zemích výše invalidního důchodu nezávisí na délce pojištění; stejný invalidní důchod se přizná bez ohledu na to, zda byla osoba pojištěna 5, 10 či 20 let. Taková forma invalidního pojištění se někdy označuje jako „systém/program spojený s materializací rizika“, nebo zkráceně a velice prostě jako systém typu „A“. Jejich přehled je uveden v příloze VI nařízení 883/2004.

Pro přiznání invalidního důchodu v systému „A“ stačí, aby v době vzniku invalidity dotyčná osoba byla pojištěna (bydlela) v daném státě a případně získala potřebnou dobu pojištění (bydlení). V praxi to znamená, že pracovník pojištěný například jen 10 let může v případě invalidity pobírat stejný důchod jako jiný pracovník, který před tím, než se stal invalidním, byl pojištěn 30 let. Takové programy existují v Belgii, Estonsku, Finsku, Francii (s výjimkou speciálního systému platného pro horníky), Irsku, Lotyšsku, Nizozemí, Řecku (pouze v zemědělském sektoru), na Slovensku (patří sem plný invalidní důchod poskytovaný osobám, které se staly plně invalidní před 18. rokem věku a které nebyly účastny pojištění po potřebnou dobu), ve Spojeném království a ve Španělsku (srov. příloha VI nařízení 883/2004). Za dávku odpovídající systému typu A je třeba považovat též český invalidní důchod v mimořádných případech podle § 42 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (zkráceně důchod tzv. invalidů z mládí), jehož výše nezávisí na době pojištění (nárok je dokonce podmíněn tím, že invalidní osoba nebyla účastna pojištění po potřebnou dobu). Pravidla pro přiznání této dávky migrujícím osobám krytým nařízením jsou uvedena dále.

B) V jiných zemích výše invalidních důchodů závisí na délce pojištění a vypočítávají se dle obdobných koordinačních pravidel, jaké platí pro starobní důchody. Tato forma invalidního pojištění spojujícího výši dávky s délkou pojištění se označuje jako systém typu „B“.

V systémech založených na době pojištění se částka důchodu zvyšuje s rostoucí délkou získaných dob pojištění. To znamená, že pracovník, který byl pojištěn pouze 10 let, dostává podstatně nižší důchod než pracovník, kterému je pro účely invalidního důchodu započtena doba pojištění 30 let.

Invalidní pojištění typu B existuje například v Německu, Dánsku, Itálii, Lucembursku, Portugalsku, Francii (pokud jde o systém platný pro horníky), v Řecku (s výjimkou zemědělství), ale také v České republice; funguje podobně jako důchodové pojištění ve stáří. Ač zpravidla platí, že tyto programy též vyžadují získání určité kvalifikační (potřebné) doby pojištění, není vždy podstatné, aby dotyčná osoba byla v době vzniku invalidity pojištěna. Nárok na invalidní důchod tak může vzniknout i osobě, která v době vzniku invalidity je již účastníkem pojištění v jiném členském státě.

Pro odlišnost systémů invalidního pojištění v jednotlivých zemích je koordinace i jen v evropském měřítku obtížná. Avšak stejně jako u jiných kategoriích dávek, jsou cíle předpisů Společenství jednoduché: v případě invalidity se cizí pracovník nesmí dostat do horší situace než osoba, která po celou dobu žila a pracovala jen v jedné zemi. Dosažení jednoduchého cíle, jak vidno z následujícího textu, není při rozdílných systémech snadné.

Výpočet invalidního důchodu pro migrující osobu, která v době před začátkem invalidity byla pojištěna podle právních předpisů dvou nebo více členských států, se řídí ustanoveními článků 44 až 49 Nařízení č. 883/2004. Zvláštní problémy v oblasti koordinace jsou způsobeny již zmíněnou skutečností, že ve Společenství vedle sebe existují dva různé systémy invalidního pojištění typu A a typu B.

Koordinace různých systémů

Koordinační nařízení zohledňují existenci dvou základních systémů invalidních důchodů a stanoví odlišná pravidla pro případy, kdy migrující osoba byla pojištěna výhradně v systémech typu A nebo výhradně v systémech typu B, případně střídavě v systémech obou typů.

typ A → typ A

Pro případy, kdy migrující osoba podléhala výhradně systémům typu A v několika členských státech a stala se invalidní, koordinační nařízení stanoví, že daná osoba bude dostávat invalidní důchod pouze od jednoho členského státu (tzv. integrační metoda koordinace). Primárně je to stát, jehož právní předpisy se na ni vztahovaly v době, kdy došlo k pracovní neschopnosti, po níž následovala invalidita (srov. článek 44 (2) nařízení 883/2004). Ostatní členské státy, v jejichž systému typu A byla pojištěna před vznikem invalidity, nebudou invalidní důchod poskytovat. Je přitom zcela nepodstatné, že důchod určený podle jejich právních předpisů by byl vyšší, než důchod stanovený podle právních předpisů povinného státu. Nezáská-li migrující osoba nárok na invalidní důchod ve státě určeném podle článku 44 (2) (například z důvodu, že jeho zdravotní stav neodpovídá invaliditě podle právních předpisů tohoto státu nebo z toho důvodu, že nezískal potřebnou dobu pojištění ani s použitím pravidla sčítání dob), bude mu ve smyslu článku 44 (3) důchod poskytovat stát, podle jehož právních předpisů má nárok na invalidní důchod typu A. V obou případech platí povinnost povinného státu přihlídnout k dobám pojištění získaným v ostatních členských státech, je-li nárok na invalidní důchod podmíněn získáním potřebné doby pojištění.

typ B → typ B

Na druhé straně, jestliže byla osoba výlučně pojištěna v systémech typu B ve více členských státech, bude pobírat důchod z každého z těchto systémů, přičemž částka bude stanovena v poměru dob pojištění (metoda dílčích důchodů) a důchod bude vyměřen v souladu s kapitolou 5 nařízení 883/2004 (starobní důchod).

typ A → typ B

Jestliže byla migrující osoba pojištěna v systému typu A a následně v systému typu B v době, kdy se stane invalidní, bude ve smyslu článku 46 (1) nařízení 883/2004 dostávat důchod z obou systémů. Výše důchodu se stanoví v souladu s kapitolou 5 nařízení 883/2004. Vzájemná koordinace systémů typu A a typu B předpokládá vyřešit některé problémy, kterým jsou osoby migrující v rámci těchto systémů vystaveny. Koordinační úprava se musí nejprve vypořádat s tím, že národní pravidla státu se systémem typu A obvykle nezakládají této osobě nárok na dávku, jestliže v době vzniku pojistné události není osoba v tomto systému pojištěna. Nařízení 883/2004 proto v článku 51 (3)⁵ stanoví, že podmínka pojištění v době materializace rizika se považuje za splněnou, je-li migrující osoba v daném okamžiku pojištěna proti stejné pojistné události podle právních předpisů jiného členského státu.

Není-li migrující osoba v okamžiku materializace rizika pojištěna proti invaliditě podle právních předpisů žádného členského státu, nárok na dávku ze systému A jí nevznikne. Tento přístup je v souladu s dodržováním základní filosofie systémů typu A spojených s materializací rizika; osoba, která byla po celý svůj pracovní život pojištěna pouze pod programem spojeným s materializací rizika, též obvykle nemůže nárokovat důchodové dávky, jestliže nesplňuje potřebné podmínky v době, kdy dojde k invaliditě. Jsou-li však tyto podmínky splněny, odvozuje se nárok na dílčí důchod výše uvedeného typu A přímo z Nařízení, neboť program spojený s materializací rizika jinak nezahrnuje možnost určení dílčího důchodu (částka dávky nezávisí na délce získaných dob pojištění). Tím je zajištěno, že osoby, které byly zpočátku mnoho let pojištěny v systému typu A spojeným s materializací rizika a které jsou následně krátkou dobu pojištěny v systému typu B založeným na délce doby pojištění, nezůstávají v případě invalidity bez komplexní sociální ochrany.

Nebýt koordinačních nařízení Společenství, mohla by osoba mít nárok pouze na velmi malý důchod úměrný dobám získaným v systému typu B založeným na délce doby pojištění, zatímco doby pojištění získané v systému typu A by byly nenávratně ztraceny. Je proto logické, že Nařízení Společenství nabízejí nárok, který není systému typu A spojenému s materializací rizika vlastní, přičemž přiznaná dávka samozřejmě nedosahuje výše celého důchodu normálně poskytovaného pod tímto systémem a představuje jen jeho poměrnou část.

typ B → typ A

Zbývá vyřešit variantu, kdy osoba byla nejdříve pojištěna v systému (systémech) typu B založeným na délce doby pojištění a která následně při vzniku invalidity byla pojištěna v systému typu A spojeným s materializací rizika.

V takovém případě má dotyčná osoba v podstatě nárok na plný důchod ze systému typu A (kde částka, jak víme, nezávisí na délce dob pojištění) a též na důchod ze systému

⁵ Je součástí kapitoly 5, na níž odkazuje článek 46 (1) nařízení 883/2004.

typu B (v případě, že bude třeba přihlídnout pro vznik nároku k době pojištění získané v jiných členských státech, bude ze systému typu B poskytován dílčí důchod ve výši odpovídající poměru dob pojištění získaných v systému typu B k celkové době pojištění). Pro stanovení výše dávek se ve smyslu článku 46 (1) nařízení 883/2004 použije kapitola 5 tohoto nařízení.

Obdobně jako v předešlé situaci (typ A → typ B), je třeba vypořádat se s rizikem neopodstatněného překrývání dávek, jak uvidíme z následujícího příkladu:

Migrující osoba, která byla zpočátku pojištěna pod systémem typu B založeným na délce dob pojištění a poté - třeba jen dva roky – pojištěna v systému typu A spojeným s materializací rizika, by v případě invalidity měla nárok na velmi vysoký (třeba i plný) důchod ze systému typu B, jakož i na plný důchod ze systému typu A. Dávky takto nabyté by byly prakticky takřka dvakrát větší než ty, které by připadaly kolegovi, jenž po celý svůj pracovní život přispíval výlučně do jednoho z těchto dvou programů. Z toho důvodu se výše invalidního důchodu poskytovaného ze systému A stanoví v dílčí výši přímo na základě koordinačních nařízení (samotný charakter dávek systému A jinak nepočítá s možností stanovit dávku v dílčí výši, neboť výše důchodu nezávisí na délce získaných dob pojištění).

Při aplikaci uvedených koordinačních pravidel ve vztahu k českému invalidnímu důchodu tzv. invalidů z mládí se naráží na to, že § 42 zákona č. 155/1995 Sb. podmiňuje vznik nároku tím, že invalida z mládí nezískal potřebnou dobu pojištění. Stanovení této dávky v dílčí výši na základě nařízení tak nepřipadá v úvahu a dávku bude třeba poskytnout v plné výši, jak je uvedeno v následujícím příkladu:

Pan XY (nar. 1975) bydlel až do roku 2006 na Slovensku, kde v letech 1998 až 2000 přerušovaně pracoval v chráněné dílně a poté byl evidován na úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání. Na Slovensku mu byl od roku 2003 přiznán invalidní důchod (nejde však o tzv. invalidní důchod z mládí). V červenci roku 2010 se přestěhoval k sestře do ČR a požádal zde o přiznání invalidního důchodu. Dle posudku lékaře OSSZ je plně invalidním od 12. roku věku. Nárok na český invalidní důchod se na základě článku 46 (1) nařízení 883/2004 stanoví podle kapitoly 5. Ta je založena na tom, že pokud nárok vznikne bez nutnosti přihlídnout k dobám pojištění v jiném členském státě, přizná se důchod výhradně podle vnitrostátních právních předpisů. To znamená, že nařízení 883/2004 nebrání tomu, aby byl jmenovanému přiznán tzv. invalidní důchod z mládí podle § 42 zdp. Důchod se poskytne ode dne, kdy pan XY začal podléhat českým právním předpisům, tj. ode dne, kdy přesunul své bydliště ze Slovenska do ČR.

Článek 46 (2) nařízení 883/2004 však také počítá s možností, že nárok na důchod ve státě se systémem typu B nevznikne (například z důvodu, že pojištěnec není invalidní podle právních předpisů daného státu). Stát systému typu A, ve kterém byla osoba pojištěna v okamžiku materializace rizika, přizná invalidní důchod v plné výši podle pravidel uvedených v článku 44 nařízení 883/2004, není-li nutné pro účely vzniku nároku na dávku přihlídnout k dobám pojištění získaným ve státě, kde byla migrující osoba pojištěna v systému typu B. Nastane-li takový výjimečný případ, kdy migrující pracovník byl pojištěn v jednom členském státě v systému typu B (kde nezíská nárok na invalidní důchod) a v několika dalších členských státech v systému typu A, rozhodne se o nároku na invalidní důchod ze systému typu A podle pravidel uvedených v článku 44 nařízení 883/2004 (postupuje se tedy stejně, jako v případě osoby podléhající pouze systémům založeným na materializaci rizik – viz varianta typ A → typ A). Uvedené řešení má logiku v tom, že

pojištěnec vždy dostane to, na co by měla nárok nemigrující osoba v téže situaci (dostane důchod podle právních předpisů státu, kde byl pojištěn v době vzniku pracovní neschopnosti s následnou invaliditou).

Rozhodnutí o stupni invalidity

Stanovení invalidity a určení jejího stupně podle vnitrostátních právních předpisů institucí jednoho členského státu je závazné pro instituce jiného členského státu, pouze pokud je v příloze VII nařízení 883/2004 potvrzena shoda mezi právními předpisy těchto členských států o podmínkách týkajících se stupně invalidity. V takovém případě pro členské státy uvedené v příloze VII platí, že o stupni invalidity žadatele rozhoduje kontaktní instituce, jsou-li její předpisy zahrnuty ve výše uvedené příloze. V opačném případě stanoví stupeň invalidity žadatele instituce, jejíž právní předpisy, uvedené v příloze VII, se na žadatele vztahovaly naposledy. Rozhodnutí o stupni invalidity poté tato instituce oznámí neprodleně ostatním dotčeným institucím, které jsou ve smyslu článku 46 (3) a přílohy VII nařízení 883/2004 tímto rozhodnutím vázány.

Pro státy, které nejsou uvedeny v příloze VII, se článek 46 (3) nařízení 883/2004 nepoužije a invalidita žadatele bude posuzována výhradně podle jejich vnitrostátních právních předpisů. Instituce rozhodující o stupni invalidity přihlíží k dokumentům, lékařským zprávám a informacím správní povahy získaným institucí kteréhokoli jiného členského státu (nejčastěji půjde o lékařskou dokumentaci zasloupanou kontaktní institucí), jako by byly vydány v jejím vlastním členském státě. Každá instituce má však možnost nechat zdravotní stav žadatele posoudit lékařem nebo jiným znalcem podle vlastního výběru v souladu se svými předpisy.

Koordinační úprava invalidních důchodů obsažená v nařízení 883/2004 je do velké míry podobná předchozí úpravě uvedené v nařízení 1408/71.

STAROBNÍ A POZŮSTALOSTNÍ DŮCHODY

Koordinační pravidla vztahující se k výpočtu důchodů jsou jedny z nejsložitějších, ale zároveň nejdůležitějších nástrojů komunitárních předpisů o sociálním pojištění. Přispívá k tomu nejen značná odlišnost důchodových systémů v jednotlivých členských státech, ale i fakt, že tuto oblast legislativní činnosti Společenství značně ovlivnilo precedenční právo ESD. Tato publikace nemůže poskytnout veškeré informace o problematice a pro hlubší poznání je proto nutné vzít k ruce samotný text nařízení a judikáty ESD.

Ustanovení hlavy III, kapitoly 5 nařízení č. 883/2004, týkající se starobních a pozůstalostních dávek, se vztahují na

- starobní důchody,
- důchody pozůstalých, (tj. vdov, vdovců a nově jednotně též sirotků), a v mnohém se vztahují i na
- invalidní důchody, o nichž bylo pojednáno výše.

V oblasti důchodů zvláště vynikají základní obecné principy koordinace o rovném zacházení, jediném pojištění v dané době, sčítání dob pojištění získaných v různých obdobích v různých státech a o exportu dávek.

Základním předpokladem pro plnou aplikaci těchto principů a ustanovení je, že doby pojištění musí být získány podle právních předpisů dvou nebo více členských států, aby bylo možné „koordinovat“ různé penzijní programy. Pokud byly doby pojištění získány podle právních předpisů pouze jednoho členského státu, lze uplatňovat pouze některé koordinační principy, jako princip rovného zacházení a exportu dávek.

V souvislosti s důchody hraje jistou roli rozlišování mezi „národním důchodem“ a „důchodem podle Nařízení“.⁶ Jako „národní (nebo též plný či „solo“) důchod“ označujeme dávku, u které nárok vznikl čistě na základě právních předpisů příslušného státu bez toho, že by bylo zapotřebí sčítat doby pojištění získané v jiných členských státech. *Příklad:* migrující pracovník byl zaměstnán 20 let v Itálii a poté 15 let v Německu. V tomto případě doba pojištění získaná v každém z těchto dvou členských států pokrývá jak 15letou kvalifikační dobu v Itálii, tak 5letou dobu vyžadovanou německými právními předpisy.

Na druhé straně „důchod podle Nařízení“ (častěji též dílčí důchod) znamená důchod vznikající teprve na základě sečtení dob pojištění ve smyslu nařízení č. 883/2004, neboť doba pojištění získaná v jednom členském státě nedosahuje délky potřebné doby pojištění stanovené vnitrostátními právními předpisy. *Příklad:* Pracovník byl pojištěn v Itálii pouze 13 let a v Německu pouze tři roky. Ani v jednom státě by bez přihlídnutí k dobám pojištění získaným ve druhém státě nevznikl nárok na důchod.

Samozřejmě mohou nastat případy, kdy v jednom členském státě mají dotyčné osoby nárok na národní důchod a v jiném členském státě na dílčí důchod podle nařízení. Příklad: Pracovník získal 30 let pojištění v Itálii a 4 roky v Německu. Italská doba pojištění umožňuje v Itálii přiznat plný důchod, zatímco německá instituce musí pro splnění podmínky potřebné doby pojištění přihlídnout jak k německé, tak k italské době pojištění. Jak je vidět z příkladů, odvíjí se stanovení výše důchodu od toho, zda se jedná o dílčí důchod podle nařízení nebo o plný „národní důchod“.

Dílčí důchod

Je-li možné v některém členském státě přiznat starobní důchod jen s přihlídnutím k dobám pojištění získaným podle právních předpisů jiného členského státu, provede se výpočet důchodu v souladu s proporcionalní metodou podle článku 52 (1b) nařízení č. 883/2004.

Kalkulace vychází z teoretické částky, tj. důchodu, na který by dotyčná osoba měla nárok, kdyby všechny doby získané v různých členských státech byly splněny v příslušném členském státě (jehož instituce provádí výpočet důchodu). Na základě této teoretické částky je pak skutečná výše dávky stanovena v poměru délky doby pojištění získané v dotyčném členském státě k celkové délce doby pojištění, a to pomocí následujícího vzorce:

⁶ Nařízení 883/2004 označuje národní plný důchod pojmem „nezávislá dávka“ a dílčí důchod pojmem „poměrná dávka“.

dílčí důchod počítaný státem A = teoretická částka x délka dob pojištění ve státě A
celková délka dob pojištění

Tento postup, který podrobně popisuje článek 52 (1) nařízení 883/2004, představuje záchrannou síť, kdy migrující pracovník, který získá doby pojištění ve více než jednom členském státě, dostane důchod i tehdy, jestliže doby pojištění získané v jednom členském státě samy nezakládají nárok na důchod podle vnitrostátních právních předpisů tohoto státu. Dílčí důchod však bude přiznán jen za předpokladu, že součet všech dob pojištění získaných v členských státech dosáhne alespoň délky potřebné doby pojištění stanovené vnitrostátními právními předpisy daného státu. (Například pracovník, který získal 2 roky pojištění v Itálii a v Německu, nemá přes veškeré „sčítání“ nárok na důchod, jelikož souhrn čtyř let neodpovídá ani podmínkám stanoveným italskými právními předpisy, které určují potřebnou dobu pojištění v délce 15 let, ani podmínkám německých právních předpisů, které stanoví minimum pět let. Je to zcela důsledný přístup, jelikož v dotyčném případě není na tom migrující pracovník o nic hůře než pracovník, který ukončí čtyřletou dobu pojištění buď jen v Německu nebo jen v Itálii.)

V této souvislosti je třeba též odkázat na článek 57 (1) nařízení č. 883/2004, který v případě, kdy délka dob pojištění získaných podle právních předpisů jednoho členského státu nedosahuje jednoho roku, neukládá instituci tohoto státu povinnost přiznat za tuto dobu dávku. (To samozřejmě neplatí, kdy nárok na důchod podle národních předpisů může vzniknout i za kratší dobu.) I když je hlavním účelem tohoto ustanovení vyloučit přílišnou administrativu, neznamená to, že jsou i velmi krátké doby pojištění zcela ztraceny. Podle podmínek článku 57 (2) musí instituce ostatních členských států, kterých se důchodové řízení týká, vzít tyto doby v úvahu při výpočtu teoretické částky.

Proporcionální metoda stanovená v Nařízení pro výpočet důchodů je z hlediska jak pojištěné osoby, tak samotných institucí spravedlivá; vypočtené částky dílčích důchodů odpovídají délce dob pojištění získaných v příslušném členském státě a jsou proporcionální k celkové době pojištění. Neznevýhodňuje to žádným způsobem migrujícího pracovníka a nepředstavuje ani nadměrnou zátěž pro kompetentní instituce.

Národní důchod („solo - důchod“)

Je snadno pochopitelné, že tam, kde lze splnit podmínky nároku na důchod čistě na základě vnitrostátních právních předpisů jednoho členského státu, vychází výpočet důchodu v zásadě z těchto předpisů. Podle koordinačních pravidel uvedených v nařízení je však třeba posoudit, zda by důchod stanovený podle nařízení nebyl pro migrujícího pracovníka výhodnější, než národní („solo“) důchod. Z článku 52 (1) a (3) nařízení 883/2004 vyplývá povinnost instituce přiznávající důchod provést vedle výpočtu národního důchodu též výpočet dílčího důchodu podle nařízení, následně obě částky porovnat a vyšší z nich přiznat žadateli. Tam, kde je předem zřejmé, že výpočet národního důchodu povede vždy k vyšší částce, může příslušná instituce upustit od srovnávacího výpočtu dílčího důchodu, jestliže je tato situace uvedena v příloze VIII část I nařízení 883/2004 a jestliže se neaplikuje článek 57 nařízení (zápočet dob pojištění kratších 1 roku) ani ustanovení o překrývání dávek (články 54 a 55).

Pozůstalostní důchody

Všeobecně pro pozůstalé manžele nebo manželky a pro sirotky při přiznávání vdovských, vdoveckých a sirotčích důchodů platí stejná pravidla jako pro starobní důchody. Důchody se musí vyplácet bez jakýchkoliv omezení, změn nebo odkladů bez ohledu na to, zda pozůstalé osoby mají trvalý pobyt v jiném členském státě.

Zatímco nařízení 1408/71 zachovávalo určité odchylky v případě sirotčích důchodů, kdy bylo třeba v některých případech respektovat integrační metodu koordinace (primárně určený stát přiznával plný důchod a ostatní zúčastněné státy měly pouze povinnost poskytnout dorovnání do výše, která by sirotkovi náležela v daném státě), nařízení 883/2004 tuto odchylku nepřevzalo a stanoví pro přiznání sirotčího důchodu stejná pravidla, jaká platí pro starobní důchody, resp. pro vdovské a vdovecké důchody.

Třeba doplnit, že podle právních předpisů některých členských států, které mají tzv. rezidenční důchodový systém (např. Nizozemí, v jehož důchodovém systému jsou od určitého věku pojištěny všechny osoby bydlící na území Nizozemí bez ohledu na to, zda pracují či nikoli), se neposkytují žádné důchody pro pozůstalé, kteří dosáhli důchodového věku. U těchto osob se předpokládá, že získaly své vlastní nároky na důchod v rámci systému založeného na podmínce trvalého pobytu.

Pravidla pro zápočet dob péče o dítě

Nově se na komunitární úrovni objevuje úprava zápočtu dob péče o dítě u migrujících osob. Je obsažena v článku 44 nařízení 987/2009. Pro lepší pochopení této komunitární úpravy je třeba věnovat pozornost též judikatuře ESD, zejm. případům C-135/99 Elsen a C-28/00 Kauer, ze kterých článek 44 nařízení 987/2004 z velké části vyšel.

Paní Kauer byla Rakušanka, která v letech 1960 – 1964 pracovala v Rakousku. Zde se jí také narodily tři děti (v roce 1966, 1967 a 1969). V dubnu 1970 se s rodinou přestěhovala do Belgie, kde nepracovala. Po návratu do Rakouska opět začala pracovat a od roku 1975 získala v Rakousku další povinné doby pojištění. Rakouská strana jí zprvu započítala pouze dobu péče o děti (jako náhradní dobu pojištění) od roku 1966 do dubna 1970, kdy se odstěhovala do Belgie. Zápočet další doby péče za období, kdy bydlela v Belgii, rakouská instituce odmítla s odvoláním na rakouské právní předpisy, které zápočet dob pojištění v jiném členském státě EU podmiňují 2 podmínkami (doby musely být získány až po 1.1.1994 a žadatel musel pobírat peněžité dávky v mateřství podle rakouského práva), jež paní Kauer nespĺňovala. ESD argumentaci rakouské strany odmítl s tím, že pokud vnitrostátní právní úprava bezpodmínečně akceptuje doby péče získané na vlastním území, zatímco uznání doby péče strávené v jiném členském státě podmiňuje dodatečnými podmínkami, vytváří se tím nerovné zacházení mezi občany EU. Rakouská právní úprava byla tedy shledána jako odporující Smlouvě ES a ESD výslovně konstatoval, že v takovém případě komunitární právo brání uplatnění vnitrostátních právních předpisů, které jsou s ním v rozporu. Svoji argumentaci ESD podpořil též závěry, které vyplynuly z případu Elsen – skutečnost, že osoba pracovala jen v jednom členském státě a podléhala právním předpisům tohoto státu v době, kdy se dítě narodilo, vytváří pro účely hodnocení doby péče dostatečně úzkou vazbu mezi dobami péče o děti a dobami pojištění získanými díky výkonu výdělečného povolání v tomto státě.

Tvůrci nových nařízení se museli vypořádat s relevantní judikaturou, nicméně je třeba uvést, že výsledné znění článku 44 nařízení 987/2009 je do určité míry kompromisem.

Zahrnuje případy, kdy v průběhu péče o dítě došlo k migraci pečující osoby, v důsledku níž se na ni začaly vztahovat právní předpisy jiného členského státu. Ustanovení však respektuje pravidla určující příslušnost k právním předpisům obsažená v hlavě II nařízení 883/2004 a vychází z toho, že dobu péče o dítě primárně zhodnotí stát, jehož právní předpisy se na pečující osobu vztahovaly podle hlavy II nařízení 883/2004. Nelze-li dobu péče o dítě podle právních předpisů tohoto státu hodnotit, článek 44 (2) nařízení 987/2009 přisuzuje sekundární odpovědnost za zhodnocení dob péče o dítě členskému státu, jehož právním předpisům pečující osoba podléhala z důvodu výkonu výdělečné činnosti ke dni, kdy péče o dítě podle právních předpisů tohoto státu započala. Takto určená příslušnost k zápočtu dob péče se nemění ani v případě, kdy péče probíhala na území jiného členského státu. Příslušný členský stát zhodnotí tuto dobu v rozsahu stanoveném jeho právními předpisy. V okamžiku, kdy se na osobu pečující o dítě začnou vztahovat právní předpisy jiného státu z toho důvodu, že začala vykonávat zaměstnání nebo samostatnou výdělečnou činnost, příslušnost k zápočtu dob péče státem určeným na základě článku 44 nařízení 987/2009 tím končí.

Příklad: Paní XY byla zaměstnána a pojištěna ve státě A a bydlela ve státě B. V roce 2000 se jí narodilo dítě, o které pečovala ve státě bydliště. V roce 2001 jí ve státě A skončil pracovní poměr uzavřený na dobu určitou a podle článku 11 (3)(e) nařízení 883/2004 se na ni začaly vztahovat právní předpisy státu B. V roce 2003 získala zaměstnání ve státě C, kde byla z tohoto důvodu též pojištěna. Podle právních předpisů státu A se péče o dítě hodnotí v rozsahu 4 let, zatímco ve státě B pouze 1 rok. Na základě článku 44 (2) nařízení 987/2009 tak dobu péče o dítě započte stát A, avšak pouze v rozsahu 3 let.

PRACOVNÍ ÚRAZY A NEMOCI Z POVOLÁNÍ

Předpisy Společenství o dávkách v případě pracovních úrazů a nemocí z povolání jsou poměrně jednoduché a snadno pochopitelné. Jejich poskytování se v zásadě řídí obdobnými pravidly jako poskytování věcných a peněžitých dávek v případě běžných úrazů či onemocnění. Nařízení 883/04 žádné zásadní změny ve srovnání s Nařízením 1408/71 v této oblasti nepřináší.

U věcných dávek - zdravotní péče platí, že:

- při pobytu mimo stát pojištění, poskytne instituce v místě pobytu osobě nezbytnou zdravotní péči související s léčením pracovního úrazu nebo nemoci z povolání v souladu s legislativou této země;
- v případě bydliště mimo stát pojištění bude osobě poskytnuta tamní institucí plná zdravotní péče související s léčením pracovního úrazu nebo nemoci z povolání;
- náklady za výpomocně poskytnutou péči budou instituci v místě pobytu či bydliště proplaceny institucí kompetentní z hlediska hrazení nákladů léčení pracovních úrazů a nemocí z povolání té země, kde je osoba pojištěna;
- u pracovních úrazů existuje výhodnější úprava plánovaného vycestování za zdravotní péči do jiného státu EU (mimo stát pojištění i bydliště) než v běžných případech. Stát pojištění totiž musí odsouhlasit plánované léčení vždy, pokud nemůže přiměřenou péči poskytnout sám v lékařsky ospravedlnitelné době (není tedy podmínkou, že musí jít o péči ve státě pojištění hrazenou);

• v případě úrazu či nemoci z povolání, která se projevila během pobytu mimo stát bydliště, má osoba, za předpokladu předchozího souhlasu kompetentní instituce, nárok na úhradu převozu do státu bydliště. U příhraničních pracovníků (kde přichází tato situace v úvahu nejčastěji), není nárok na úhradu převozu do státu bydliště podmíněn předchozím souhlasem;

U dávek v hotovosti - peněžitých platí, že:

- peněžitě dávky jsou vždy vypláceny podle legislativy státu, kde je osoba pojištěna v momentě, kde došlo k pracovnímu úrazu nebo k onemocnění nemocí z povolání, bez ohledu na místo trvalého nebo přechodného pobytu;
- dávky se normálně vyplácejí kompetentní institucí státu, kde je osoba pojištěna. Tato instituce se nicméně může dohodnout s institucí ve státě trvalého nebo dočasného pobytu, že peněžitě dávky bude vyplácet ona (toto nemá žádný vliv na výši dávek);
- je-li výpočet peněžitých dávek založen na průměrném výdělku, započítávají se pouze příjmy, které byly vyplaceny za dobu pojištění podle legislativy státu vyplácejícího dávky;
- je-li výpočet peněžitých dávek založen na standardních výdělcích, případně průměrných standardních příjmech, vezmou se v úvahu pouze standardní výdělky, popřípadě průměr standardních výdělků za doby pojištění podle legislativy státu vyplácejícího dávky;

V případě, že se u osoby projeví nemoc z povolání poté, co vykonávala činnost způsobitou vyvolat takovou nemoc ve více členských státech, jejichž předpisům v době výkonu práce podléhala, budou dávky v nemoci z povolání (ať už věcné či peněžitě) vypláceny výhradně státem, ve kterém osoba vykonávala předmětnou činnost naposledy.

V případě, že již došlo k poskytnutí dávky z titulu pracovního úrazu nebo nemoci z povolání nebo se dávky poskytují (ať již peněžitě nebo věcně) a dojde ke zhoršení zdravotního stavu osoby, bude k výplatě doplatku k již poskytovaným dávkám povinná:

1. pouze instituce, která dosud dávky vyplácela (vyplácí) za předpokladu, že osoba v jiném členském státě nevykonává činnost způsobitou zhoršit zdravotní stav, nebo
2. instituce jiného členského státu, pokud tam osoba vykonává činnost způsobitou zhoršit zdravotní stav.

Z hlediska českého systému, kde neexistuje zatím samostatné odvětví úrazového pojištění, má Nařízení vedle systému nemocenského pojištění, zdravotní péče a důchodového pojištění dopad i do oblasti upravované zákoníkem práce.

Osoba, která utrpěla pracovní úraz či se u ní projevila nemoc z povolání, má podle českých právních předpisů nárok jak na dávku nemocenského v případě pracovní neschopnosti, tak na zdravotní péči a popř. také na invalidní důchod, jestliže zůstala po úrazu invalidní. Tyto dávky jsou poskytovány ze stejného systému a ve stejné výši jako kdyby se nejednalo o pracovní úraz či nemoc z povolání. V rámci odpovědnosti za škodu při pracovních úrazech a nemocech z povolání podle zákoníku práce má však zaměstnanec ještě právo na náhradu škody od zaměstnavatele v podobě doplatku k dávkám sociálního zabezpečení, popř. na poskytnutí náhrady škody samostatně bez ohledu na dávky poskytované ze systému sociálního zabezpečení. Zaměstnavatel je pro tyto případy ve smyslu Nařízení rovněž kompetentní institucí a na náhradu škody jím poskytovanou podle zákoníku práce se nahlíží jako na dávky z titulu pracovních úrazů a nemocí z povolání podle kapitoly 2, části III. Nařízení 883/04.

Pro úplnost je třeba dodat, že zaměstnavatel je pro případy pracovních úrazů a nemocí z povolání je ze zákona pojištěn u jedné ze dvou zákonem určených pojišťoven. Nejedná se zde o pojištění zaměstnance, ale samotného zaměstnavatele, který poskytuje zaměstnanci náhradu škody podle zákoníku práce. Tyto pojišťovny mají zákonem stanovenou odpovědnost poskytnout oprávněným osobám /poškozeným, pozůstalým/ náhrady v témže rozsahu jako zaměstnavatel v případě, pokud při zániku zaměstnavatele nepřejdou práva a povinnosti z pracovněprávního vztahu na jiného zaměstnavatele.

Povinnost odvádět pojistné v rámci odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovních úrazech a nemocech z povolání je jistým druhem sociálního pojištění spadajícího pod koordinační pravidla stejně jako ostatní druhy pojištění (důchodové, nemocenské, zdravotní). Proto i pro něj platí pravidlo, že se odvádí do systému pouze jednoho státu (viz ustanovení o použitelnosti právních předpisů pouze jednoho státu v čl. 11 a n. nařízení 883/04) bez ohledu na to, v jakém vnitrostátním právním předpise je zakotveno.

POHŘEBNÉ

Jako pro ostatní kategorie dávek, musí národní instituce v členském státě vzít v úvahu pojistná období nebo dobu trvalého pobytu, která byla realizována podle legislativy kteréhokoliv jiného členského státu, je-li to nutné pro stanovení nároků na pohřebné. To vše samozřejmě pouze za předpokladu, že se obdobná dávka v systému daného státu poskytuje.

Není třeba zdůrazňovat, že pohřebné bude vyplaceno kompetentní institucí státu, kde byla zesnulá osoba pojištěna, bez ohledu na to, ve kterém členském státě mají oprávněné osoby trvalý pobyt. Stejně tak nemá významu, v jakém odvětví sociálního zabezpečení je pohřebné v jednotlivých státech zahrnuto, zda je poskytováno v rámci pojistných fondů či jinak.

NEZAMĚSTNANOST

Počet nezaměstnaných v zemích Evropské unie má nejen své sociálně ekonomické příčiny a důsledky, ale současně vyvolává diskuze o dávkách poskytovaných v této souvislosti. A to bez ohledu na regionální a demografické rozdíly. Pro ty, kteří byli postiženi, je nepodstatné, zda o práci přišli v důsledku všeobecné recese, nevyhnutelných strukturálních změn nebo špatného řízení. Ať již je důvod jeho nezaměstnanosti jakýkoliv, bude se dotýčný pracovník snažit nalézt novou práci co nejrychleji.

Ačkoliv nejefektivnějším způsobem jak bojovat proti nezaměstnanosti je provádění úspěšné ekonomické politiky a politiky zaměstnanosti, vyšlo brzy najevo, že je alespoň právě tolik důležité zaručit dostatečnou sociální ochranu pro ty, kteří jsou nějakou dobu bez práce a během této doby většinou nemají dostatek prostředků pro svou obživu. Všechny členské státy se proto postaraly o to, aby zajistily poskytování dávek v nezaměstnanosti, i když se z historických, politických a ekonomických důvodů jednotlivé národní programy značně liší.

Dávky v nezaměstnanosti z hlediska komunitárního práva, stejně jako všechny ostatní dávky, jsou pro účely koordinace posuzovány podle jejich smyslu a obsahu. Je zcela

nerozhodné, v jakém národním systému jsou zahrnuty (zda jsou upraveny v předpisech o sociálním zabezpečení, zaměstnanosti či jiných), jak se nazývají (podpora, pomoc apod.) nebo jaké jsou podmínky pro nárok (splnění určité doby pojištění, bydlení či zaměstnání).

S výjimkou Dánska, kde se každý může svobodně rozhodnout, zda se chce či nechce zúčastnit pojištění pro případ nezaměstnanosti, existuje ve všech členských státech povinné pojištění proti nezaměstnanosti. Účelem je, aby se pracovníci neocitli v případě ztráty zaměstnání bez ochrany. Zákony, na kterých spočívají tyto pojistné programy, mají dlouhou tradici, někdy sahající až do počátků tohoto století. Programy většinou pokrývají všechny zaměstnané osoby a v každém členském státě mají své vlastní charakteristické znaky.

Ve všech členských státech existují konkrétní kvalifikační podmínky pro nárok na dávky v nezaměstnanosti. Zpravidla je třeba, aby žadatel získal těsně předtím, než se stane nezaměstnaným, určitou dobu pojištění anebo zaměstnání. Existují značné rozdíly v úrovni dávek. Není možné uvést přesná čísla, jelikož skutečné sazby dávek prakticky ve všech členských státech se mění a často závisí na kritériích jako je věk žadatele, délka ukončeného pojištění a zaměstnání a trvání nezaměstnanosti.

Velký význam pro všechny, jichž se to týká, je délka doby vyplácení dávek, která se též v jednotlivých zemích značně liší. Členské státy stanoví různé maximální doby, které jsou kromě jiného závislé na věku žadatele a délce ukončené doby pojištění či zaměstnání.

Kromě všeobecného pojištění pro nezaměstnané, které téměř vždy poskytuje jen omezenou ochranu, má řada členských států dodatečné plány dávek, které se do jisté míry podobají dávkám sociální pomoci, jsou však určeny pro zvláštní situaci nezaměstnaných. Tyto plány poskytují rozsáhlou sociální ochranu v době následující po obvyklé době nároku na dávky, mají však ve většině případů velmi omezenou působnost.

Úkol Společenství - koordinace systémů členských států pro pojištění v nezaměstnanosti

Podobně jako v ostatních odvětvích sociálního pojištění, i v oblasti dávek v nezaměstnanosti nové nařízení nadále pouze koordinuje poskytování těchto dávek a nesměruje k jejich harmonizaci. Proto rozdíly týkající se kvalifikujících podmínek, trvání a úrovně dávek budou i nadále přetrvávat.

Pokud jde o základní principy koordinace dávek v nezaměstnanosti, vychází nové nařízení z předchozí úpravy a řeší tedy situace, kdy pracovník migruje v rámci EU/EHP a Švýcarska a je nutno rozhodnout, ve kterém členském státě může uplatnit nárok na dávky v nezaměstnanosti, zda splňuje kvalifikační podmínky pro poskytnutí těchto dávek a z jakého výdělku mu budou vypočítány. Nadále nové nařízení také upravuje možnost exportu dávek v nezaměstnanosti při hledání zaměstnání v jiném členském státě.

Nové nařízení samozřejmě přináší určité změny, kterým se blíže věnujeme v následujících řádcích.

Také pro dávky v nezaměstnanosti platí obecné koordinační principy, byť v modifikované verzi.

Sčítání dob pojištění (zaměstnání)

Článek 61 Nařízení č.883/2004 stanoví, že tam, kde nabytí, udržení nebo obnova práva na dávky v nezaměstnanosti (nebo jejich trvání) podléhá podmínce získání určité doby

pojištění, zaměstnání nebo samostatné výdělečné činnosti, je třeba také přihlídnout k celému období pojištění, zaměstnání nebo samostatné výdělečné činnosti ukončenému podle zákonů jiného členského státu. Oproti předchozí úpravě se nově přihlíží i k dobám samostatné výdělečné činnosti. Nadále platí pravidlo, že na rozdíl od podobných ustanovení v nařízení upravujících ostatní odvětví sociálního zabezpečení se sčítání uplatní jen v případě, kdy dotyčná osoba "poslední" odpovídající období ukončila podle zákonů členského státu, kde jsou dávky nárokovány (článek 61(2)).

Znamená to, že pracovník, který byl nejdříve po nějakou dobu zaměstnán v členském státě A a pak v členském státě B, splňuje podmínky podle ustanovení Nařízení č. 883/2004 pro nárok na sečtení pojistných dob a dob zaměstnání pouze v členském státě B.

Kromě několika výjimek (článek 65 (5)) mohou být tedy nároky uplatněny pouze v zemi posledního zaměstnání nebo samostatné výdělečné činnosti. Narozdíl od dávek starobních, invalidních a pozůstalostních je u dávek v nezaměstnanosti vyloučen poměrný výpočet dílčích dávek podle délky ukončených dob v každém z příslušných členských států, přičemž za přiznání dávek může odpovídat pouze jeden členský stát.

Výpočet dávek

Národní zákony většiny členských států stanoví, že výpočet dávky musí vycházet z hladiny předcházejícího výdělku žadatele, přičemž referenční doby se mezi jednotlivými státy liší. Z důvodu vyloučení nejasností, sporů a nadměrnému administrativnímu zatížení, stanoví článek 62 Nařízení č. 883/2004, že je třeba pro tento účel vzít v úvahu pouze výdělek nezaměstnané osoby během jejího posledního zaměstnání na území členského státu, podle jehož zákonů jsou dávky nárokovány (v souladu se zvláštním pravidlem stanoveným článkem 61(2) to většinou bývá poslední stát, kde byl dotyčný zaměstnán nebo vykonával samostatnou výdělečnou činnost). Toto ustanovení je povinné a je třeba ho dodržovat i v případě, kdy zaměstnání na území tohoto státu netrvalo dostatečně dlouho na to, aby byla splněna kvalifikační doba předepsaná národními zákony.

Jestliže například zákon členského státu vyžaduje, aby pro výpočet dávek byl vzat v úvahu výdělek za poslední 3 měsíce, a pokud dotyčný pracovník byl v tomto státě zaměstnán pouze 2 měsíce, ustanovení článku 62 zajišťují, že bude možné použít jako základ pro výpočet dávek pouze výdělek během tohoto dvouměsíčního období. Není možné, aby kompetentní instituce do tohoto výpočtu zahrnula jakoukoliv mzdu nebo plat, který dotyčný během referenčního období dostával v jiném členském státě, ale ani aby průměrný výdělek byl o dobu zaměstnání v cizině „rozmělněn“.

Oproti předchozí úpravě už nové nařízení nestanoví požadavek, aby poslední zaměstnání na území členského státu, ve kterém nezaměstnaná osoba uplatňuje nárok na dávky v nezaměstnanosti, trvalo alespoň čtyři týdny. Z hlediska vlastního výpočtu dávky v nezaměstnanosti se tedy přihlédně vždy k výdělku z posledního zaměstnání bez ohledu na to, že zaměstnání trvalo méně než čtyři týdny.

Stejný princip pro výpočet dávek v nezaměstnanosti platí i pro příjem ze samostatné výdělečné činnosti.

Pokud jde o nezaměstnané osoby, které naposledy pracovaly v jiném státě, než je stát jejich bydliště, a které uplatňují nárok na dávky v nezaměstnanosti ve státě bydliště (ať už jde o příhraniční pracovníky, tzv. pendlery, anebo ostatní příhraniční pracovníky (článek 65)), nařízení nově stanoví, že stát bydliště vezme v úvahu jejich plat nebo příjem z posledního

zaměstnání nebo samostatné výdělečné činnosti na území členského státu, jehož předpisy se na ně naposledy vztahovaly.

Tento princip se dosud uplatňoval pouze na pendlery, a to jen na základě judikatury ESD.

Ustanovení, že kompetentní instituce musí tam, kde se částka dávky liší podle počtu příslušníků pracovníkovy rodiny, také vzít v úvahu všechny rodinné příslušníky sídlící v jiném členském státě, bylo přesunuto do prováděcího nařízení.

Export dávek

Stejně jako v předchozí úpravě, i nové nařízení umožňuje nezaměstnaným osobám, za splnění stanovených podmínek, aby si v průběhu pobírání dávek v nezaměstnanosti hledaly zaměstnání v jiném členském státě a zároveň si zachovaly po určitou maximální dobu nárok na tyto dávky. Z pohledu nezaměstnané osoby spočívá hlavní změna v tom, že členský stát může povolit export dávek až na šest měsíců, a z pohledu institucí vyplácejících dávky v nezaměstnanosti pak v tom, že výplata dávek v nezaměstnanosti nebude probíhat prostřednictvím instituce členského státu, v němž nezaměstnaný hledá práci, ale že dávky v nezaměstnanosti bude vyplácet sama přímo nezaměstnané osobě.

Díky této změně již nebude realizována refundace exportovaných dávek mezi institucemi členských států.

Nezaměstnaná osoba bude i nadále povinna podrobit se kontrolním postupům státu, v němž hledá práci, přičemž tento stát bude instituci vyplácející dávky informovat o skutečnostech, které mohou ovlivnit nárok na dávky.

Článek 64 obsahuje zvláštní ustanovení, podle kterých export dávek v nezaměstnanosti podléhá řadě restriktivních podmínek.

Nezaměstnaná osoba tak musí zůstat k dispozici pracovním úřadům příslušného státu alespoň čtyři týdny ode dne, kdy se stane nezaměstnanou. Důvod je ten, že dotyčná osoba musí nejdříve vyčerpat všechny místní možnosti získání nového zaměstnání než začne hledat zaměstnání v jiných členských státech. Výše uvedenou dobu lze zkrátit pouze se souhlasem pracovního úřadu příslušného státu.

Jestliže se pak do sedmi dnů nezaměstnaná osoba zaregistruje u úřadu práce jiného členského státu, kde hledá zaměstnání a podrobí se kontrolnímu postupu ze strany tohoto úřadu, může si po dobu tří měsíců, případně šesti, uchovat právo na dávky vyplácené podle zákonů prvně uvedeného kompetentního státu, pokud ovšem tyto zákony skutečně stanoví nárok na dávky během tohoto období.

Jestliže dotyčná osoba neuspěje při hledání práce v jiném členském státě a vrátí se do kompetentního státu, bude mít nadále nárok na dávky podle zákonů tohoto státu pouze vrátí-li se před uplynutím tříměsíční, resp. šestiměsíční lhůty, pokud ovšem kompetentní instituce lhůtu neprodlouží.

Po uvedené tříměsíční, resp. šestiměsíční lhůtě ztrácí podle předpisů Společenství nezaměstnaná osoba, která má v úmyslu zůstat v nově zvoleném členském státě, své právo na dávky v nezaměstnanosti. Pokud by později v druhém státě práci našla a pak opět ztratila, bude mít samozřejmě na dávky v nezaměstnanosti nárok. Při určování zda došlo k nabytí

práva na dávky, sečte v souladu s výše uvedeným článkem 61 všude tam, kde to přichází v úvahu, tento druhý stát všechny doby získané v jiných zemích Společenství.

Mezi dvěma dobami zaměstnání lze realizovat export vícekrát, ale celková maximální doba exportu nesmí přesáhnout tři, resp. šest měsíců.

Nezaměstnané osoby, které během svého posledního zaměstnání/samostatné výdělečné činnosti měly bydliště v jiném státě, než ve kterém vykonávaly svou činnost

1. Osoba, která je částečně nebo přerušovaně nezaměstnaná (článek 65(1)), uplatňuje nárok na dávky v nezaměstnanosti ve státě zaměstnání/samostatné výdělečné činnosti (pro výpočet dávek se použije článek 62(1))

2. Osoba zcela nezaměstnaná, která

a) je pendlerem (článek 65(2) první odstavec)– uplatňuje nárok na dávky v nezaměstnanosti pouze ve státě bydliště, ale může se doplňkově registrovat u služeb zaměstnanosti ve státě posledního zaměstnání/samostatné výdělečné činnosti (pro výpočet dávek se použije článek 62(3))

b) není pendlerem - může se rozhodnout, zda zůstane ve státě posledního zaměstnání a uplatní nárok na dávky v nezaměstnanosti v tomto státě – (situace podle článku 65(2) druhého odstavce, pro výpočet dávek se uplatní článek 62(1)), nebo zda se vrátí do státu bydliště a uplatní nárok tam (situace podle článku 65(2) prvního odstavce, pro výpočet dávek se použije článek 62(3)); pokud se tato osoba rozhodne pobírat nejprve dávky ve státě posledního zaměstnání a pak se vrátit do státu bydliště, může využít exportu a teprve po jeho ukončení může žádat o dávky v nezaměstnanosti ve státě bydliště.

V případě, že dávku v nezaměstnanosti vyplácí stát bydliště, lze nově na základě nařízení požadovat od státu posledního zaměstnání refundaci části vyplacené dávky. Podmínky této refundace blíže upravuje článek 65 odstavce 6 až 8.

PŘEDDŮCHODOVÉ DÁVKY

Tyto dávky jsou nově upraveny v článku 66 nařízení 883/04. Nařízení stanoví pouze, že je nárok na předdůchodové dávky podle národních předpisů podmíněn získáním dob pojištění, zaměstnání nebo samostatné výdělečné činnosti, nepoužije se článek 6 tj. sčítání dob pojištění. Svým charakterem jsou předdůchodové dávky velmi blízké dávkám v nezaměstnanosti, protože jsou zpravidla poskytovány osobám v pokročilejším věku, které mají objektivní obtíže nalézt pracovní uplatnění, nicméně ještě nesplňují podmínky pro přiznání starobního důchodu. V ČR tento druh dávek neexistuje a nelze je zaměňovat s důchodem poskytovaným při předčasném odchodu do důchodu.

RODINNÉ DÁVKY

Pro zajištění sociální ochrany osob, které se pohybují z jednoho členského státu do druhého, je třeba, aby předpisy Společenství přihlíděly k dávkám spojeným s rodinnou situací těchto osob. U práva na volný pohyb je důležité, aby ti, kteří toto právo realizují, si mohli podržet své nároky na rodinné dávky i za hranicemi konkrétního státu, v rámci celého Společenství. Rodinné dávky, jejichž podmínky poskytování i výše se v jednotlivých

členských státech značně liší, jsou často spojeny se sociální a demografickou politikou, což jsou politiky typicky národní. Koordinace v této oblasti je naprosto nezbytná.

Podle obecných pravidel koordinace musí migrující osoba dostávat všechny rodinné dávky stanovené národními právními předpisy, které se na ni vztahují, i tehdy, jestliže má bydliště v jiném členském státě (princip jedné aplikovatelné legislativy, a to na prvním místě legislativy státu výkonu výdělečné činnosti) anebo jestliže má státní příslušnost jiného členského státu (princip rovného zacházení). Zároveň je třeba respektovat princip zachování nabytých práv, kterým je zajištěn export rodinných dávek do státu bydliště rodinných příslušníků. Tam, kde to pro nárok na rodinou dávku přichází v úvahu, platí rovněž princip sčítání dob pojištění. Novým prvkem, který je projevem modernizace koordinačních postupů, je princip asimilace faktů, podle něhož se při posuzování nároku na rodinou dávku s dávkami, příjmy, skutečnostmi, událostmi zachází tak, jako by nastaly na území příslušného státu.

Speciální pravidla koordinace rodinných dávek vyplývají z toho, že se rodinné dávky týkají celé rodiny, několika osob, jejíž členové se mohou pohybovat, pracovat či bydlet v různých členských státech. Ke specifickým pravidlům patří např. určování priorit příslušnosti k právním předpisům pro výplatu rodinných dávek či řešení překrývání nároků z více členských států.

Koordinace sociálního zabezpečení, které byla v prvopočátku upravena nařízením č. 3/59, procházela vývojem. V průběhu padesátileté historie se postupně rozšiřoval okruh osob krytých koordinačními předpisy, kategorie pracovník začala zahrnovat vedle zaměstnanců i osoby samostatně výdělečně činné, k pracovníkům přibyli nezaměstnaní, důchodci, sirotci, sjednocovala se pravidla, která původně platila různě pro různé skupiny osob. Především pod vlivem rozsudků Evropského soudního dvora se rušily postupy znamenající přímou i nepřímou diskriminaci. Tyto změny činily koordinační nařízení nejednoznačnými a nepřehlednými. Vyvstala potřeba zjednodušit stávající pravidla, modernizovat je a zároveň zohlednit rozsudky Evropského soudního dvora, které byly v mezidobí přijaty. Výsledkem je nahrazení nařízení č. 1408/71 a č. 574/72 nařízením č. 883/2004 a č. 987/2009.

Cíle modernizační aktivity v koordinaci sociálního zabezpečení se projeví i v úpravě rodinných dávek, kde došlo k aktualizaci textu daných částí nařízení, zjednodušení a vyjasnění některých ustanovení a tím ke zlepšení ochrany práv občanů, posílení spolupráce mezi institucemi a sjednocení jejich postupů při poskytování rodinných dávek.

Právní úprava rodinných dávek je soustředěna v nařízení č. 883/2004 (základní nařízení) do hlavy III kapitoly 8 článků 67 až 69 (pozor na nový článek 68a) a v nařízení č. 987/2009 (prováděcí nařízení) do hlavy III kapitoly VI článků 58 až 61. Ve vztahu k rodinným dávkám jsou důležitá také obecná ustanovení v hlavách I základního a prováděcího nařízení, která obsahují vymezení základních pojmů a institutů. Uplatní se rovněž pravidla pro určení použitelných právních předpisů obsažená v hlavě II základního nařízení nebo ustanovení o spolupráci v hlavě V základního nařízení. V neposlední řadě mají význam i finanční a různá ustanovení v hlavě IV a V prováděcího nařízení.

Modernizace, zlepšení a zjednodušení právní úpravy rodinných dávek v základním a prováděcím nařízení spočívají nejen ve snížení počtu článků, které se rodinných dávek týkají, ale také ve sjednocení pravidel pro zaměstnané osoby a důchodce a odstranění rozdílů mezi rodinnými dávkami a rodinnými přídavky, které bylo uplatněno v dřívějších koordinačních předpisech. Rozlišení mezi rodinnými dávkami a rodinnými přídavky bylo nařízením č.

883/2004 odstraněno a všechny osoby spadající do jeho osobního rozsahu dostávají rodinné dávky podle obdobných pravidel.

Které aspekty poskytování rodinných dávek upravují jednotlivé články základního a prováděcího nařízení?

Dávky sociálního zabezpečení obvykle nejsou v koordinačních nařízeních definovány. Definice rodinných dávek ve článku 1 základního nařízení obsažena je, což pomáhá sjednotit jejich chápání v rámci Společenství. Pro účely koordinace se rodinnou dávkou rozumí všechny věcné nebo peněžité dávky určené k vyrovnání rodinných výdajů, s výjimkou záloh na výživné a zvláštních dávek při narození dítěte a při osvojení dítěte.

Rovněž definice rodinného příslušníka je v základním nařízení jistým způsobem uvedena. Článek 1 sice odkazuje na národní právní předpisy, jestliže však tyto nerozlišují mezi rodinnými příslušníky a jinými osobami, považují se za rodinné příslušníky manžel nebo manželka, nezletilé děti a nezaopatřené zletilé děti. Ve vztahu k rodinným dávkám je důležité, že i u osoby (dítěte), které nežije v domácnosti s pojištěnou osobou, se tato podmínka společné domácnosti považuje za splněnou, pokud je tato osoba (dítě) „závislá hlavně“ na pojištěné osobě.

Vyjasnění pravidel a zohlednění rozsudků Evropského soudního dvora bránících nepřímé diskriminaci při určování nároku na rodinné dávky přináší článek 67, který zakotvuje export rodinných dávek. Dle něho se při posuzování nároku na rodinné dávky přihlíží k situaci celé rodiny a stejně jako ti rodinní příslušníci, co bydlí v příslušném státě, se posuzují i ti, kteří bydlí v jiném členském státě. V případě důchodce je příslušným stát vyplácející důchod.

Novinkou v úpravě rodinných dávek jsou explicitně vyjádřená pravidla přednosti při překrývání nároků v situacích, kdy jsou rodinné dávky poskytovány na různém základě nebo ze stejného důvodu. V případě, že jsou dávky vypláceny více než jedním členským státem na různém základě, platí dle článku 68 následující pořadí: 1) nároky přiznané z důvodu zaměstnání nebo samostatné výdělečné činnosti, 2) nároky přiznané z důvodu pobírání důchodu, 3) nároky přiznané z důvodu místa bydliště. Jsou-li rodinné dávky poskytovány ze stejného důvodu, je kritériem pro stanovení pořadí přednosti místo bydliště dětí, podpůrně pak výše dávky u nároků z důvodů zaměstnání nebo délka pojištění u nároků z důvodů důchodu. V případě kolidujících právních předpisů se poskytuje vyrovnávací doplatek. Rodinné dávky se přiznávají podle legislativy primárně kompetentního státu, nárok v druhém členském státě se pozastaví, resp. pokud je v sekundárně kompetentním státě rodinná dávka vyšší než v primárně kompetentním státě, „v nezbytných případech“ doplácí stát se sekundární kompetencí rozdíl. Jestliže se nárok na rodinnou dávku zakládá výhradně na bydlišti, není nutno vyrovnávací doplatek na děti bydlící v jiném členském státě poskytovat.

Možné způsoby při výpočtu vyrovnávacího doplatku byly opakovaně diskutovány při projednávání prováděcího nařízení, aniž se dospělo k výsledku. Jednotný postup kalkulace stanoví rozhodnutí Správní komise, které nahradí dřívější rozhodnutí č. 147 a 150.

Součástí článku 68 je také úprava, která přináší větší právní jistotu osobám, avšak může způsobovat komplikace institucím. Je-li žádost o rodinnou dávku předložena instituci sice kompetentní, ale nikoli podle pravidel přednosti, postoupí tato instituce žádost

neprodleně instituci státu s přednostně použitelnými předpisy a o tomto kroku informuje žadatele. Také dochází k prolomení prekluzivní lhůty, neboť den předložení žádosti první (nesprávné) instituci se považuje rovněž za den předložení druhé (správné) instituci. Zároveň může být přiznána prozatímní dávka.

Článek 68a základního nařízení řeší situace, kdy dávka není využívána ve prospěch rodinného příslušníka. Stanoví, že na žádost a prostřednictvím instituce státu bydliště poskytne příslušná instituce rodinné dávky osobě, která o rodinného příslušníka skutečně pečuje.

Součástí rodinných dávek jsou doplňkové nebo zvláštní dávky pro sirotky, vyplácené v jiné formě než důchody nebo příplatky k důchodům. Způsob jejich výplaty upravuje základní nařízení v článku 69.

Z pravidel obsažených v hlavě V základního nařízení jsou pro rodinné dávky důležitá ustanovení o povinnostech, která obsahuje článek 76. Institucím členských států je uložena povinnost sdělovat si informace a poskytovat si navzájem správní pomoc, v zásadě bezplatně. Dále je zde stanovena povinnost spolupráce a výměny informací mezi institucemi a osobami a jsou dány podmínky těchto činností, včetně práva na používání všech úředních jazyků Společenství. Žadatelům o rodinné dávky je uložena povinnost informovat o všech okolnostech, které ovlivňují příslušnost k právním předpisům. V koordinaci rodinných dávek se uplatní např. i ustanovení článku 81, dle něhož datum podání žádosti, prohlášení nebo opravného prostředku v jednom členském státě je závazné i pro jiné členské státy, nebo článek 82, který je věnován lékařským prohlídkám.

Prováděcí nařízení, které upravuje procedurální otázky, umožňuje praktickou koordinaci rodinných dávek, především stanovením podrobných pravidel a postupů pro činnost a spolupráci institucí s primární a sekundární kompetencí při posuzování nároků migrujících osob na rodinné dávky. Stanovení společných lhůt pro splnění některých povinností nebo realizaci administrativních úkonů, včetně lhůt pro odpovědi institucí na dotazy osob, také přináší větší právní jistotu žadatelům o rodinné dávky. Elektronická výměna informací urychlí proces rozhodování o rodinných dávkách a zajistí včasnost jejich výplaty.

Nově je kladen důraz na aktivitu a vstřícnost institucí a rychlost jejich reakce („bez prodlení“) při výměně údajů nezbytných pro určení práv a povinností osob krytých koordinacími předpisy, při informování osob o jejich právech a povinnostech, při vyřizování žádostí o rodinné dávky, při předávání informací, dokumentů a žádostí o rodinné dávky, jsou-li tyto předloženy nesprávné instituci podle pravidel přednosti. Kromě výše uvedených zásad veřejné služby, efektivnosti a aktivní pomoci ze strany institucí je v článku 2 prováděcího nařízení zakotvena povinnost žadatele o dávky sdělit příslušné instituci všechny údaje a dát k dispozici veškeré podklady pro zjištění situace její a její rodiny a určení příslušnosti k právním předpisům (při respektování práva na ochranu osobních údajů).

Pro zvýšení ochrany osob se článkem 6 prováděcího nařízení zavádí institut prozatímního uplatňování právních předpisů a prozatímní poskytování dávek. Pro případ, kdy mezi institucemi nebo orgány členských států nepanuje shoda o tom, kdo je příslušný k výplatě dávek, je stanovena základní použitelnost právních předpisů v následujícím pořadí:
1) stát skutečného výkonu zaměstnání nebo samostatné výdělečné činnosti, pokud jsou

vykonávány jen v jednom členském státě, 2) stát bydliště, je-li zde vykonávána část činnosti nebo je-li osoba neaktivní, 3) stát prvního podání žádosti, pokud je činnost vykonávána ve více členských státech.

Prvky pro určení bydliště, které je důležité při aplikaci pravidel přednosti při překrývání nároků na rodinné dávky, uvádí článek 11 prováděcího nařízení. Základním kritériem je střed zájmu, který se posuzuje na základě dostupných a významných informací o skutečnostech, jako jsou podle okolností délka a nepřetržitost přítomnosti na území členského státu a osobní situace osoby (místo všech vykonávaných činností, pracovní aktivity a jejich stabilita, povaha nevýdělečných činností; rodinná situace osoby a její rodinné vazby, bydlení a jeho stabilita, daňová rezidentura). V nejednoznačných případech je rozhodující záměr osoby a zejména důvody vedoucí k jejímu přestěhování.

Ve vlastní kapitole VI věnované rodinným dávkám článek 58 upřesňuje pravidla přednosti v případě souběhu, pokud při poskytování dávek ze stejného důvodu nelze prioritu určit na základě bydliště dětí. Každý členský stát zahrne do výpočtu rodinných dávek všechny děti v rodině a instituce státu s nejvyšší dávkou vyplatí dávku v plné výši, s tím, že instituce druhého státu jí uhradí polovinu této částky, maximálně však do výše své rodinné dávky.

Článek 59 formuluje pravidla platná v případech, kdy dojde ke změně použitelných právních předpisů nebo pořadí příslušnosti pro přiznání rodinných dávek v průběhu kalendářního měsíce, a to tak, že instituce prvního členského státu, která v daném měsíci začala vyplácet rodinné dávky, bude pokračovat až do konce měsíce. O datu ukončení výplaty ze své strany uvědomí instituci druhého členského státu, která od téhož data zahájí výplatu dle svých právních předpisů.

Článek 60 prováděcího nařízení rozvíjí postupy provádění článků 67 a 68 základního nařízení. Stanoví, že žádosti o rodinné dávky mají být adresovány příslušné instituci a že na všechny osoby v rodině se pohlíží, jako by bydlely v příslušném členském státě. Umožňuje druhému rodiči požádat o rodinnou dávku, pokud první rodič své právo neuplatnil. Je zde uložena povinnost instituci posoudit žádost s přihlédnutím ke všem faktickým a právním skutečnostem týkajícím se rodinné situace žadatele a shledá-li se být prioritní, poskytnout rodinné dávky dle svých právních předpisů.

Ve většině ustanovení článku 60 prováděcího nařízení je zakotvena povinnost aktivního přístupu ze strany instituce, nikoli osoby. Pokud se instituce domnívá, že v rodině přichází v úvahu i stát se sekundární kompetencí a že by mohl existovat nárok na vyrovnávací doplatek v druhém členském státě, uvědomí o tom žadatele a příslušné instituci druhého členského státu postoupí neprodleně jak žádost osoby o rodinnou dávku, tak své rozhodnutí o žádosti a výši přiznaných rodinných dávek. Pokud instituce, které byla předložena žádost, dojde k závěru, že její právní předpisy jsou použitelné, nikoli však na základě práva přednosti, přijme neprodleně prozatímní rozhodnutí o použitelných právních předpisech, žádost postoupí příslušné instituci druhého členského státu a uvědomí o tom žadatele. Jestliže instituce druhého členského státu, které je žádost postoupena, nezaujme do dvou měsíců postoj k prozatímnímu rozhodnutí vydanému institucí prvního členského státu, použije se prozatímní rozhodnutí a instituce druhého státu vyplatí rodinné dávky podle svých právních předpisů a o výši vyplacených dávek informuje instituci prvního členského státu. V případě, že instituce mají rozdílné názory na použitelné právní předpisy, postupuje se podle patřičných ustanovení článku 6 prováděcího nařízení a dávky vyplatí prozatímně instituce místa bydliště,

za níž se považuje instituce místa bydliště dětí. Postup při vracení přeplatku vniklého v souvislosti s výplatou prozatímní dávky je uveden odkazem na článek 73 prováděcího nařízení.

V návaznosti na článek 69 základního nařízení rozvíjí článek 61 prováděcího nařízení postup při předávání žádostí o doplňkové nebo zvláštní rodinné dávky pro sirotky v situaci, kdy dle legislativy příslušného státu tyto dávky nejsou poskytovány. Ze seznamu, který měla za úkol vypracovat Správní komise, vyplývá, že doplňkové nebo zvláštní rodinné dávky pro sirotky existují pouze v 6 členských státech.

Důležitou součástí prováděcího nařízení jsou finanční ustanovení, která řeší provádění úhrady pohledávek mezi institucemi (články 66 až 69), zpětné vymáhání neoprávněně vyplacených dávek institucí jednoho členského státu pomocí odečtu od nedoplatků nebo průběžných plateb, jež mají být vypláceny v druhém členském státě bez ohledu na odvětví sociálního zabezpečení (článek 72), vyúčtování a refundace prozatímně vyplacených dávek (článek 73), náležitosti, podmínky, nástroje a náklady vymáhání pohledávek (články 75 až 85).

Z různých ustanovení prováděcího nařízení je ve vztahu k rodinným dávkám důležitý článek 87, jenž upravuje lékařské prohlídky, a článek 90 o přepočtech měn, který za směnný kurs označuje referenční směnný kurs vyhlášený Evropskou centrální bankou, s tím, že konkrétní datum, ke kterému je třeba kurs stanovit, určuje rozhodnutí Správní komise.

Vedle nařízení se koordinace řídí také rozhodnutími/doporučeními Správní komise. Z dosud přijatých rozhodnutí se rodinných dávek týká rozhodnutí Správní komise č. F1 ze dne 12. června 2009 o výkladu článku 68 nařízení (ES) č. 883/2004 ohledně pravidel přednosti v případě souběhu rodinných dávek. Dokument vymezuje situace, kdy jsou rodinné dávky pokládány za přiznané z důvodu zaměstnání nebo samostatné výdělečné činnosti. Dle toho nárok na rodinné dávky vzniká na základě nejen reálného zaměstnání nebo samostatné výdělečné činnosti, ale také v průběhu jejich dočasného pozastavení např. kvůli nemoci, mateřství, nezaměstnanosti, jsou-li vypláceny mzda nebo dávky, dále pak z důvodu placené dovolené nebo stávky či výluky a zejména během neplacené dovolené za účelem výchovy dítěte, je-li tato příslušnými právními předpisy považována za rovnocennou zaměstnání nebo samostatné výdělečné činnosti.

Předpoklady koordinace v praxi

Každý předpis, včetně základních Nařízení Společenství o koordinaci systémů sociálního zabezpečení, by zůstal pouze prázdným listem papíru, pokud by se nepodařilo jeho ustanovení zavést v život. V následujícím textu jsou zmíněny tři základní předpoklady a způsoby jak tohoto dosáhnout, konkrétně

- spoluprací mezi příslušnými úřady a institucemi sociálního zabezpečení v členských státech,
- činnostmi příslušných řídicích a poradenských orgánů Společenství
- poskytováním informací.

Spolupráce mezi členskými státy

Koordinace národních zákonů o sociálním zabezpečení nevyžaduje pouze správný, důsledný výklad základních pravidel, jak jsou stanovena precedenčním právem Evropského soudního dvora. Aby byla účinná musí se též opírat o spolupráci úřadů a institucí členských států. Řečeno jinými slovy, klíčem k hladkému běhu celého mechanismu koordinace je princip vzájemné administrativní pomoci.

Potřeba takové spolupráce se stává stále zjevnější v souvislosti s uvědoměním, že cílem není vybudovat autonomní, specifický systém sociálního zabezpečení nezávislý na národních systémech, který by se vztahoval na pracovníky pohybující se v rámci Společenství, ani vytvořit nový společný systém pro 27 a více členských států. Účelem je prostě dosáhnout koordinace zákonů o sociálním zabezpečení ustavených na národní úrovni. Taková koordinace pokrývající existující i budoucí zákony usiluje o vytvoření nezbytných článků pro celkovou, důslednou aplikaci.

V kontextu, kdy Nařízení Společenství (základní Nařízení č.883/04 a prováděcí Nařízení č.987/09) tvoří nástroj koordinace, je to právě tento důvod, proč příslušné úřady členských států se musí vzájemně plně informovat o změnách, ke kterým dochází v jejich systémech a o opatřeních, které by mohly ovlivnit aplikaci předpisů. Úřady a instituce členských států musí pro tento účel poskytovat pomoc, zpravidla bezplatně, jako kdyby prováděly své vlastní zákony.

V praxi řešené situace se značně mezi sebou liší. Proplétá se celá řada složitých činitelů a osoby s nárokem na dávky mohou být pojištěny pod více než jedním národním systémem. V jiných případech zase příslušný stát není státem, kde se materializuje riziko anebo státem, kde trvale bydlí příslušníci rodiny osoby, které jsou dávky vypláceny. A ještě v dalších případech může být částka dávek splatných kompetentní institucí členského státu doplněna o rozdíl mezi částkami stanovenými podle zákonů tohoto státu a druhého státu, který je povinen vyplatit rozdíl. Je tudíž zřejmé, že spolupráce mezi příslušnými národními orgány je nejen užitečná, ale jednoznačně zásadní pro hladký běh koordinačního mechanismu Společenství.

Spolupráce může být též zaměřena na vybírání příspěvků sociálního zabezpečení, případně i vymáhání na území členského státu jiného než příslušný stát, anebo refundaci nesprávně vyplacených příspěvků jejich odečtením od částky dávek, které mají být vyplaceny institucí druhého členského státu.

Snad nejtypičtějším a nejčastějším příkladem spolupráce jsou případy, kdy poskytnutí nebo výplata (a kontrola) dávek je prováděna prostřednictvím institucí jednoho členského státu v zastoupení institucí odpovídajících za vyplácení v jiném členském státě, např. u věcných dávek/zdravotní péče poskytovaných v případě nemoci, mateřství, pracovního úrazu a nemoci z povolání, nebo dávek v nezaměstnanosti poskytovaných v jiném členském státě než je příslušný stát.

Zásadní význam pro spolupráci mezi členskými státy a jejich institucemi hraje tzv. „**ELEKTRONIZACE**“. Dosavadní komunikace prostřednictvím papírových formulářů (řady E100, E200 atd.) by měla být postupně do dvou let po účinnosti nařízení 883/04 nahrazena elektronickou výměnou nezbytných informací. Papírové dokumenty by měly být používány pouze tam, kde se komunikuje s dotčenou osobou či je vydání papírového dokumentu jinak odůvodněno. Výměna informací pomocí elektronických prostředků mezi tzv. "Acces pointy" vytvořenými v členských státech z drtivé míry vytlačuje nutnost i samotnou možnost používání většiny z obrovského počtu dřívějších papírových formulářů a je cestou k modernizaci evropské sítě propojující národní sociální systémy.

Řídící a poradenské orgány Společenství

Narozdíl od standardních mezinárodních dohod v oblasti sociálního zabezpečení, jejichž aplikace je ponechána na kompetentních institucích koordinovaných jedním nebo dvěma styčnými orgány, vznikly na základě Nařízení Společenství dva další orgány, jeden pro administrativu a řízení a druhý poradenský zaměřený na koordinaci národních zákonů o sociálním pojištění.

První z těchto orgánů, Správní komise pro koordinaci sociálního zabezpečení, byla založena již Nařízením č.3 z 16. prosince 1958. Potřeba tohoto specifického orgánu Společenství vyplývá hlavně z existence rozdílných právních rámců, ve kterých musí operovat. Zatímco bilaterální dohody jsou tradičním diplomatickým nástrojem a závisejí na schválení nebo ratifikaci smluvními stranami, jsou Nařízení Společenství nástrojem s přímou a okamžitou aplikovatelností na právními systémy členských států, aniž by podléhaly jakékoliv formě předběžné ratifikace.

Odpovědnost za zajištění správné aplikace předpisů o sociálním zabezpečení spočívá jednak na členských státech a snad do ještě větší míry na institucích Společenství a zvláště Evropské komisi. Nepřekvapuje proto, že Nařízení č.883/04 v Hlavě IV. odkazuje na správní komisi jakožto na orgán při Evropské komisi, který je svými pravidly definován jako specializovaný orgán Komise.

Správní komisi tvoří delegáti vlád za každý členský stát, kteří mohou být zastoupeni svými zástupci a kterým v případě potřeby pomáhají odborní poradci. Schůzi se v poradní funkci účastní též zástupce Evropské komise. V rámci dohod uzavřených mezi Evropským společenstvím a mezinárodními organizacemi pomáhají správní komisi též zástupci Mezinárodní organizace práce (MOP), kteří se účastní schůzí anebo provádějí odborné studie ve svých specializovaných oblastech.

Sekretářské služby poskytuje správní komisi Evropské společenství, nebo konkrétněji jednotka pro sociální zabezpečení migrujících pracovníků, která pracuje v rámci Generálního ředitelství pro zaměstnanost, ekonomické vztahy a sociální záležitosti. Pravidla stanoví, že funkci předsedy vykonává po období šesti měsíců zástupce vlády toho státu, který v té době vykonává předsednictví v Radě ministrů Společenství.

Správní komise se schází alespoň jednou za tři měsíce a může ustavovat ad-hoc pracovní skupiny pro speciální otázky. Rozhodnutí jsou přijímána buď jednohlasně přítomnými členy anebo kladným hlasováním stanoveného počtu členů. Jednomyslnost je nutná u rozhodnutí týkajících se výkladu Předpisů a revize pravidel.

Povinnosti správní komise, jak jsou stanoveny článkem 72 Nařízení č.883/04, se vyznačují různorodostí, technickou složitostí i významem pro vytváření a aplikování mechanismu pro koordinaci sociálního zabezpečení ve Společenství. Týkají se řešení všech administrativních záležitostí a otázek výkladu vyplývajících z Nařízení, předkládání návrhů Evropské komisi pro vypracování a revizi Nařízení, překladu dokumentů a regularizace účetnictví týkajícího se nákladů, které mají nést instituce členských států. Správní komise se též zabývá podporou a rozvíjením spolupráce mezi členskými státy v oblasti sociálního zabezpečení obecně (což je úkol, který přesahuje rámec samotné koordinace legislativ) i v oblasti přiznávání dávek, a to hlavně s cílem urychlit vyměřování důchodů tam, kde se provádí podle zákonů několika členských států.

Existuje jistá polemika o právní autentičnosti rozhodnutí Správní komise. Evropský soudní dvůr vyslovil názor o právní síle takových rozhodnutí a konstatoval, že 'rozhodnutí přijatá Správní komisí nejsou pro soudy nebo tribunály závazná', a že zatímco rozhodnutí Správní komise může působit jako pomůcka pro instituce sociálního zabezpečení pověřené aplikací práva Společenství v této oblasti, nemá takový charakter, který by tyto instituce zavazovalo k dodržování určitých metod nebo přijímání určité interpretace při aplikaci pravidel Společenství. Je však nadevší pochybnost, že právě společné respektování rozhodnutí Správní komise jednotlivými členskými státy a jejich institucemi je předpokladem, že koordinační mechanismus bude fungovat.

Další orgán Společenství, který se zabývá koordinací zákonů v oblasti sociálního zabezpečení, je Poradní výbor pro sociální zabezpečení migrujících pracovníků.

Tento tripartitní orgán založený v roce 1971 Nařízením č. 1408 byl vytvořen proto, aby se v projednávané oblasti angažovali všichni sociální partneři, i když pouze v poradní úloze. Nyní je existence Poradního výboru upravena v článku 75 Nařízení 883/04. Výbor se skládá ze dvou zástupců vlád (z nichž jeden musí být plnoprávným členem správní komise), dvou zástupců odborových organizací a dvou zástupců organizací zaměstnavatelů z každého členského státu. Pro každou z těchto skupin v tripartitní struktuře je pro každý členský stát jmenován jeden alternující člen.

Poradnímu výboru, který se schází alespoň jednou za rok, předsedá člen Evropské komise, který se neúčastní hlasování. Názory a návrhy výboru jsou přijímány absolutní většinou odevzdaných hlasů. Narozdíl od správní komise, jejíž členové jsou přímo voleni vládami, jsou členové Poradního výboru jmenováni Radou, která při výběru zástupců zaměstnavatelů a zaměstnanců musí usilovat o dosažení rovného zastoupení příslušných sektorů.

Obecně řečeno má Poradní výbor za úkol zkoumat obecné nebo zásadní otázky a problémy související se zaváděním Nařízení. Má povinnost též formulovat názory pro správní komisi k otázce případných revizí Nařízení nebo návrhů na takové revize.

Kromě správní komise a Poradního výboru pro sociální zabezpečení migrujících pracovníků existují podle Nařízení ještě další dva orgány.

Při provádění úkolů spojených s regularizací účetnictví v souvislosti s působností finančních ustanovení pomáhá správní komisi účetní komise při správní komisi pro sociální zabezpečení, který se skládá ze dvou zástupců jmenovaných příslušnými úřady jednotlivých členských států.

Zvláštní důležitost má technická komise pro zpracování údajů, zřízená správní komisí podle článku 73 Nařízení 883/04, a to zejména v oblasti přípravy a realizace přechodu na elektronickou výměnu dat.

Poskytování informací

Poskytování dostatečných informací těm, kterých se týkají, je jedním ze způsobů jak zajistit hladké plnění koordinačních pravidel. Účinnost informace závisí do velké míry na krocích uskutečněných jak národními orgány, tak orgány Společenství s pravomocemi v této sféře.

Hlavní koordinační nástroje Společenství, to jest Nařízení, výroky Evropského soudního dvora a rozhodnutí Administrativní komise, nejsou zveřejňovány v oficiálních zpravodajích (sbírkách právních předpisů) členských států, ale objevují se pouze v *Official Journal of the European Communities*. Tato situace může do jisté míry ztěžovat přístup osob nárokujících dávky k těmto nástrojům.

Shromažďování a distribuce potřebných informací v tomto oboru spočívá v první řadě na každém členském státě; styčné orgány a kompetentní instituce, které prakticky provádějí právo Společenství, musí být nejen dostatečně informovány o obsahu a vývoji práva Společenství, respektive národního práva jiných členských států, ale musí nezbytné informace dále poskytovat i dotyčným osobám. Pro dosažení tohoto cíle musí kromě přímé informace šířit informace též prostřednictvím sítě partnerů, a to vnitřních i vnějších, kterými jsou orgány zabývající se sociální komunikací, konzulární orgány, krajanská sdružení a jiné dobrovolné organizace.

Úloha orgánů Společenství není důležitá o nic méně. Nařízení navíc dovolují správní komisi shromažďovat informace o příslušných národních zákonech a ta má také povinnost, po konzultaci s poradním výborem, připravovat návody pro informování dotyčných osob o jejich právech a úředních formalitách.

Správní komise prostřednictvím svého sekretariátu vypracovala příručky poskytující informace o tom, co dělat v různých standardních situacích: při dočasném přestěhování do členského státu jiného než je příslušný stát, dočasném přeložení, při trvalém bydlišti v jiném státě než je stát, kde je pojištěn nebo bydlí pracovník. Tyto příručky doplňují obecné příručky k Nařením Společenství v oblasti sociálního zabezpečení, které musí být ještě dále doplněny příručkou pro každý členský stát, popisující práva a povinnosti vyplývající ze zákonů o sociálním pojištění tohoto státu.

Vzhledem k tomu, že je zapotřebí dále zjednodušovat poskytování informací těm, kterých se týkají, je třeba, aby modelové dokumenty vypracované správní komisí pro zavádění předpisů byly k dispozici nejen v každém z oficiálních jazyků Společenství, ale také prezentovány takovým způsobem, aby různé verze byly plně vzájemně zastupitelné tak, aby například každá osoba mohla dostat formulář vytištěný v jejím mateřském jazyce.

V této souvislosti by bylo vhodné se zmínit o Přehledu ustanovení ES o sociálním zabezpečení (*Compendium of Community provisions on social security*), který, ač určen spíše institucím sociálního zabezpečení než jednotlivcům, má tu výhodu, že v jednom referenčním

díle předkládá všechny zdroje koordinačních předpisů Společenství spolu s komentářem a anotacemi.

Poslední věc, kterou je třeba vzít v úvahu ve vztahu k poskytování informací je, že „dotyčné osoby“ zahrnují nejen osoby přímo nárokující dávky podle Nařízení (pracovníci, rodinní příslušníci a přežívající osoby). Informace o pravidlech sociálního pojištění ve Společenství je třeba poskytnout též sociálním partnerům. Co se týče zaměstnavatelských organizací, může potřeba přesného informování o pravidlech týkajících se zákonů, které mají být obecně aplikovány a o situacích souvisejících zvláště s pohybem osob (což je zvláště důležité v souvislosti s fungováním vnitřního trhu), nabýt zásadního významu při rozhodování, které se týká i případného vyslání pracovníků do jiného členského státu.

Závěr

Úkolem úvodní popisné části bylo stručně nastínit základní principy koordinace a jejich promítnutí do jednotlivých odvětví sociálního zabezpečení. Hlavní význam této publikace však spočívá v tom, že v další části přináší plné znění Nařízení 883/04 a 987/09, včetně jejich příloh a aktualizovaná rozhodnutí a doporučení správní komise. Z tohoto pohledu budou zřejmě publikaci spíše než laická veřejnost využívat pracovníci zabývající se koordinací profesionálně.